

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАКТИКУЮЧИХ ПСИХОЛОГІВ

ЗАСТОСУВАННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ МІНІМУМІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ
В. Г. ПАНКА

ВИДАННЯ ДРУГЕ,
ДОПОВНЕНО І ПЕРЕРОБЛЕНО

УНМЦ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КИЇВ
2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАКТИКУЮЧИХ
ПСИХОЛОГІВ

Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби

За загальною редакцією
В.Г. Панка

Видання друге,
доповнене і перероблене

УНМЦ практичної психології і
соціальної роботи
Київ
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи
НАПН України
(протокол № 7 від 27.06.2024 р.)*

Рецензенти:

Хохліна О. П. – провідний науковий співробітник лабораторії консультативної психології та психотерапії Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, доктор психологічних наук, професор

Корнієнко І. О. – завідувач кафедри практичної психології комунального закладу Львівської обласної ради Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, кандидат психологічних наук

3-36 **Застосування** діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби: практичний посібник / авт.-упор.: І. І. Ткачук, Н. В. Пророк, Н. В. Лунченко, В. М. Горленко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко; за заг. ред. В. Г. Панка. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2024. 100 с.

ISBN 978-617-7118-46-5

У виданні висвітлено методичні засади психодіагностичної роботи працівників психологічної служби; розглянуто особливості діагностичної діяльності фахівців у закладах дошкільної освіти, закладах загальної середньої освіти та педагогічними працівниками; представлено перелік діагностичних методик для застосування з різними цільовими аудиторіями. Посібник доповнено методиками дослідження стану ментального здоров'я учасників освітнього процесу з огляду на актуальність тематики.

Практичний посібник «Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників психологічної служби» є другим, доповненим та переробленим виданням.

Для практичних психологів, соціальних педагогів, методистів з психологічної служби, студентів відповідних спеціальностей, викладачів закладів вищої освіти.

УДК 159.9

ЗМІСТ

Вступ.....	2
I. Основні поняття психологічної діагностики.....	5
II. Психодіагностика в закладі освіти.....	9
III. Особливості діагностичної роботи працівників психологічної служби з різними цільовими аудиторіями.....	14
3.1. Заклад дошкільної освіти	15
3.2. Заклад загальної середньої освіти.	19
3.2.1. Початкова школа.....	19
3.2.2. Основна школа.....	22
3.2.3. Старша школа.....	25
3.3. Діагностична робота з педагогічними працівниками.....	28
IV. Перелік психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних обстежень.....	30
4.1. Діагностичний мінімум. Заклад дошкільної освіти.....	30
4.2. Діагностичний мінімум. Заклад загальної середньої освіти.....	37
4.2.1. Початкова школа.....	37
4.2.2. Основна школа.....	41
4.2.3. Старша школа.....	57
4.3. Діагностичний мінімум. Дослідження стану ментального здоров'я учасників освітнього процесу	63
V. Психодіагностичні методики дослідження стану ментального здоров'я здобувачів освіти.....	74
Література.....	99

Вступ

Діагностичний інструментарій є основою професійної діяльності працівника психологічної служби як власне діагностика є єдиним базисом, на якому ґрунтується уся розвивальна, корекційна, реабілітаційна і профілактична робота. Від точності результатів діагностики у повній мірі залежить ефективність подальшої роботи практичного психолога і соціального педагога.

Сьогодні у питанні готовності працівників психологічної служби до здійснення адекватної, науково обґрунтованої психологічної діагностики існує певна кількість проблем, які, у своїй сукупності, можуть негативно позначитись на професійному статусі як окремих працівників, так і служби в цілому. Зупинимось на основних.

Недостатня теоретична підготовка фахівця яка бере свій початок іще з навчання у закладі вищої освіти і продовжується протягом різноманітних курсів підвищення кваліфікації. Іншими словами – фахівець, що застосовує той чи інший опитувальник, тест, проєктивні малюнки і т.п. не має жодного уявлення про ту психічну реальність чи психічні механізми, з якими йому доводиться мати справу. Серед недосвідчених психологів існує навіть своєрідна фобія, суть якої полягає у смутному відчутті власної невисокої кваліфікації. Компенсується вона зазвичай гонитвою за накопиченням різного роду тестів і психодіагностичних методик. Такі психологи вважають, що наявність великої кількості тестів та їх активне, зазвичай невиправдане, застосування компенсує нерозуміння сутності досліджуваного явища.

З іншої сторони – непрофесіонали (правоохоронці, медики, соціологи) вважають, що якщо вони беруть психологічну методику з інструкцією для проведення обстеження і шкалами, які тим чи іншим чином класифікують досліджуваних за типами чи групами, вважають себе компетентними у питаннях людської психіки та мають право робити висновки на цю тему.

Теоретична і методологічна безпорадність часто заводять недосвідченого психолога у тенета містики, ненаукових «теорій», окультизму. Ось чому нерідкими є випадки, коли під виглядом психологічного обстеження застосовуються зовсім непсихологічні методи – карти Таро, хіромантія, фотографії «аури», астрологія («астропсихологія»), соціоніка і т.п.

Відсутність елементарних знань у галузі основ психодіагностики. Так, наприклад, багато хто не має жодних уявлень про те, що таке валідність психодіагностичної методики, про методи, якими вона визначається, про види валідності. Дехто вважає, що переклад тексту опитувальника з однієї мови на іншу жодним чином не впливає на її валідність а, значить і на достовірність результатів, які одержані за її допомогою. Більш того, іноді в якості опитувальника застосовується «авторська анкета», яка являє собою простий набір безсистемних запитань.

Суттєвою проблемою є повна або часткова відсутність навичок проведення психодіагностичного обстеження. Дотримання стандартної процедури обстеження суттєво впливає на точність одержаних результатів. Нерідкими є випадки коли досліджуваним не повідомляється про результати психодіагностичного обстеження, що суттєво зменшує їх мотивацію до участі у подальших обстеженнях. До цього слід додати некоректне висвітлення результатів психодіагностики. Часто воно є або незрозумілим для досліджуваних, або таким, що принижує їх людську гідність.

Названі проблеми є, на наш погляд, найбільш кричущими і такими, що значно погіршують прогностичний характер психологічного обстеження а, значить, і всю роботу психологічної служби в цілому.

На нашу думку зараз доволі актуальним є забезпечення працівників психологічної служби мінімальним набором психодіагностичних інструментів які могли б допомогти у вирішенні найбільш типових проблем, що існують зараз у практиці роботи освітніх установ.

Складаючи цей посібник автори виходили з необхідності виконання

наступних умов:

– психодіагностичний інструментарій, що пропонується у цій роботі, має бути перевірений на практиці, бути валідним і мати відомості про експертизу, яку він пройшов серед відомих фахівців;

– перелік методик має складати деякий мінімум, який знадобиться працівникам психологічної служби у вирішенні типових і найбільш розповсюджених у практиці роботи проблем учасників освітнього процесу;

– діагностичний мінімум має бути структурований за основними цільовими аудиторіями і рівнями освіти – початкова, основна і старша школа;

– методики, що тут пропонуються, мають бути простими у практичному застосуванні, найбільш поширеними серед професійної спільноти і не потребувати багато часу для їх вивчення;

– пропоновані психодіагностичні методики мають узгоджуватися з типовими циклограмами діяльності працівників служби;

– текст посібника має запобігати непрофесійному застосуванню психодіагностичних методик і неконтрольованому їх поширенню.

Пропонована робота є другим, доопрацьованим виданням підготовленим науковими працівниками УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, яке пов'язує психодіагностичний інструментарій з системою роботи працівників психологічної служби на основі щорічного планування, з урахуванням специфіки основних цільових аудиторій, специфіки навчальних закладів та рівнями освіти.

Автори висловлюють глибоку вдячність колегам, які долучились до створення Переліку психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних обстежень, зокрема, членам робочої групи з розроблення/доопрацювання психодіагностичного інструментарію для працівників психологічної служби системи освіти при Відділенні психології та спеціальної педагогіки НАПН України.

Для подальшої роботи над цією проблемою авторам важливо

отримувати «зворотній зв'язок» від основних споживачів – практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти. З вдячністю прийнемо ваші зауваження за адресою **ucap@ukr.net**.

I. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ

ДІАГНОСТИКА (від грец. διαγνωστικός – здатний розпізнавати) – процес розпізнавання хвороби й визначення її; наука про методи встановлення діагнозу [18].

МІНІМУМ (лат. minimum) – 1) Найменша кількість; найменша величина; нижча межа чогось. 2) матем. Найменше значення безперервної функції [18].

Психодіагностика – це психологічна науково-практична дисципліна, що розробляє якісні та кількісні процедури розпізнавання психічних процесів, станів, рис і якостей особистості.

Предмет психодіагностики – способи і засоби вияву (вимірювання) психічних процесів, властивостей, станів у їхній динаміці, кількісно-якісній специфіці, системних зв'язків і причинних відношень [8].

Об'єкт психодіагностики є діагностично релевантним лише у разі:

- 1) теоретичного знання дослідником структури об'єкта психодіагностики, його діагностичних ознак та способів дослідження;
- 2) практичної взаємодії діагноста з об'єктом (досліджуваним).

Психодіагностика як теоретична дисципліна є підґрунтям безпосередньої практичної діагностичної роботи психолога, в якій він втілює власні знання:

- теоретико-методологічних та конкретно-методичних принципів побудови психодіагностичних інструментів та формування психодіагностичного висновку про стан вимірюваної психологічної змінної;
- методів та методик діагностики найбільш універсальних психодіагностичних об'єктів (риса особистості, здібності, мотиви, свідомість

та самосвідомість тощо);

– диференціальної психометрики як математизованої методології вимірювання індивідуальних відмінностей людей;

– етичних і професійних норм психодіагностичної роботи [8].

Для практичного психолога важливо розуміти, що існують два типи психологічної діагностики, які є практично протилежними за своїм змістом і спрямованістю [11] – наукова психодіагностика і прикладна (клінічна) психодіагностика. Попри зовнішню схожість процедури обстеження досліджуваних, застосування одних і тих же методик та інструментів обробки даних, ці два види психодіагностики мають протилежну мету.

Наукова психодіагностика здійснюється з метою дослідження певного психічного явища – інтелекту, мотивації, рис особистості і т.п. Таке дослідження не передбачає роботу з окремим клієнтом. Тут головне винайдення закономірності, певної тенденції, усередненого значення тієї чи іншої психічної функції у певної групи людей (вік, стать, соціальний статус та ін..). Кінцевим результатом тут є певна норма, що характеризує визначену сукупність людей. Наприклад: середнє значення інтелекту дітей 10-річного віку складає 110 балів.

Прикладна (клінічна) психодіагностика має справу з конкретною особистістю клієнта, з його індивідуальністю. Вона здійснюється для того, щоб психолог міг би глибше розібратися у особливостях (наприклад – когнітивної сфери) конкретної людини, доповнити своє уявлення про особистість конкретного учня. Наприклад: рівень інтелекту учня С. дорівнює 95 балам, а це означає, що даний учень має рівень інтелектуального розвитку дещо нижче вікової норми, але це компенсується наполегливістю і високою мотивацією досягнення успіху у навчанні.

Отже, коли ми говоримо про діагностичні мінімуми та процедури їх застосування у практичній роботі психолога, ми маємо на увазі виключно процедури прикладної (клінічної) психодіагностики.

Діагностичний мінімум визначається нами як сукупність

психодіагностичних методів, методик і процедур з доведеною валідністю і науково обґрунтованими нормами, яка застосовується з метою виявлення та прогнозування розвитку індивідуально-психологічних особливостей особистості, вивчення життєвих проблем або відхилень у психічному, особистісному чи соціальному розвитку здобувачів освіти та їх найближчого соціального оточення.

У психолого-педагогічній літературі психодіагностичні мінімуми зазвичай розглядаються у якості схем діагностичного дослідження з визначеними цілями та з відповідним обмеженим набором методик.

Діагностичні мінімуми застосовуються для моніторингу процесу навчання і рівня актуального розвитку здобувачів освіти, специфіки цього розвитку, надання інформації педагогічним працівникам та батькам для належної організації освітнього та виховного процесів в закладі освіти.

Відповідно до наказу МОН України «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» від 22.05.2018 року № 509 одними з найважливіших функцій психологічної служби є такі:

– діагностично-прогностична – психолого-педагогічне вивчення чинників становлення особистості, її індивідуального розвитку;

– корекційно-розвиткова – система впливів, спрямованих на подолання визначених проблем, труднощів, шкідливих звичок, негативних емоційних станів тощо у здобувачів освіти; здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки; сприяння розвитку освітніх, інтелектуальних, загальних, спеціальних та соціальних здібностей, формування мотивації до освітньої діяльності у здобувачів освіти; надання психолого-педагогічної допомоги здобувачам освіти з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності.

Виокремлені функції конкретизовано у таких напрямках діяльності працівників психологічної служби:

– діагностика – виявлення причин труднощів у навчанні,

інтелектуальному розвитку, соціально--психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні;

– корекція – усунення виявлених труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти, зниження ризиків проблем адаптації до освітнього середовища, схильності до залежностей та правопорушень, різних форм девіантної поведінки [16].

Ці функції і напрями діяльності є взаємопов'язаними, здійснення практичним психологом корекційної і розвиткової роботи неможливе без результатів психодіагностики.

Ще раз зазначимо і наголосимо, що у здійсненні практичними психологами психодіагностики мають застосовуватися методики, які повністю відповідають основним вимогам до психодіагностичного методу, а сама практична психодіагностична діяльність має відповідати професійним етичним принципам.

Психодіагностичний метод має вимірювально-випробувальну, оцінну спрямованість, за рахунок якої досягається кількісна і якісна кваліфікація явища, що досліджується. *Основними вимогами, характерними і обов'язковими для психодіагностичного методу, є:*

– стандартизація інструменту виміру, в основі якої лежить поняття норми. Це дозволяє порівняти показники, отримані від одного випробуваного, з такими в генеральній сукупності або відповідних групах, тим самим досягається адекватна інтерпретація цих показників. Стандартизація тесту найбільш важлива в тих випадках, коли здійснюється порівняння показників обстежуваних. При цьому вводиться поняття норми, або нормативних показників. Стандартні показники показують відміну індивідуального результату випробуваного від середнього в одиницях стандартного відхилення відповідного розподілу;

– надійність – тест зазвичай вважається надійним, якщо з його

допомогою отримуються одні й ті ж показники для кожного обстежуваного при повторному тестуванні. Найкращою процедурою визначення надійності є проведення досліджень через більш-менш значні часові інтервали. Всі дослідження надійності повинні виконуватися на досить великих (рекомендується 200 і більше випробовуваних) і репрезентативних вибірках;

– валідність – тест називається валідним, якщо він вимірює саме те, для вимірювання чого він призначений. Конструктна валідність тесту демонструється повним, наскільки це можна, описом змінної, для вимірювання якої призначений тест, та забезпечує відповіді на два питання: 1) чи існує реально деяка властивість; 2) чи надійно вимірює даний тест індивідуальні відмінності по цій властивості.

– дотримання процедури дослідження (точне виконання інструкції, певні способи подання стимульного матеріалу, обмеження в часі і неприпустимість втручання експериментатора тощо) та врахування специфічних мотивів, що визначають активність суб'єкта, особливу стратегію його поведінки, особливості ситуації – як соціальної (взаємодія психолога і досліджуваного), так і стимульної (наприклад, з різним ступенем структурованості) [3, с.109].

II. ПСИХОДІАГНОСТИКА В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Психодіагностичну діяльність працівників психологічної служби в системі освіти, як і будь-яку іншу їхню діяльність регламентує Етичний кодекс Товариства психологів України [6].

Етичний кодекс насамперед передбачає застосування таких загальних етичних принципів: повага до особистості, захист людських прав, почуття відповідальності, чесність та відвертість стосовно клієнта, обережність щодо використання методів і процедур, професійна компетентність, твердість у досягненні мети втручання, наукове обґрунтування останнього.

Відповідальність. Практичний психолог несе особисту відповідальність за свою роботу та її можливі наслідки, за надійність

методик, що застосовуються, та об'єктивність результатів. Цей принцип є обов'язковим для фахівців в усіх напрямках діяльності – психодіагностиці, психокорекції, психопрофілактиці тощо. З погляду застосування цього принципу в системі освіти слід наголосити на особливій відповідальності шкільного психолога перед дітьми, а також іншими учасниками освітнього процесу – вчителями та батьками. Мова йде про те, що коли інтереси дитини, які насамперед має обстоювати психолог, вступають у протиріччя з інтересами інших дітей чи дорослих, психолог має виконувати свої функції з максимальною неупередженістю. Персональна відповідальність психолога перед дітьми полягає також у збереженні даних психологічних обстежень у таємниці або в переданні їх третім особам лише з особистого дозволу самих дітей. На превеликий жаль, цей пункт часто порушується психологами.

Компетентність. Основний зміст цього принципу полягає в тому, що практикуючий психолог повинен постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності, поповнювати свої знання про нові наукові досягнення в галузі його діяльності. Психолог має брати на себе лише ті завдання, для виконання яких він має відповідну освіту та володіє методами їх реалізації.

Психолог не має права застосовувати методи й процедури, які не пройшли достатньої апробації або не повністю відповідають науковим стандартам.

При інтерпретації даних психологічного обстеження йому слід уникати пояснень щодо структури тесту чи його змістових проявів.

Психолог не має права передавати психодіагностичні, психотерапевтичні чи психокорекційні методики для користування некомпетентним особам і зобов'язаний запобігати використанню методів психодіагностики професійно не підготовленими людьми.

Психолог не повинен давати індивідуальні поради і виголошувати судження, не маючи достовірних знань про обстежуваного або ситуацію, в якій той перебуває.

Благополуччя клієнта. Робота практикуючого психолога спрямована передусім на досягнення виключно гуманних цілей, які передбачають зменшення обмежень на шляху вільного інтелектуального й особистісного розвитку кожної людини.

Під час роботи психолог суворо дотримується принципу добровільної участі клієнта у стосунках з ним, утримується від зайвих обстежень та поспішних висновків, дуже обачно висловлюється щодо питань норми і патології.

Усю свою роботу психолог проводить на основі безумовної поваги гідності та недоторканності особистості людини, активно захищає її права, визначені Загальною декларацією прав людини. Він завжди керується принципом чесності й відвертості, виступає одним із головних захисників інтересів особистості перед суспільством, якщо вони кимось порушуються [6].

Варто наголосити на тому, що діагностична робота є не самоціллю для психолога, а засобом для вирішення завдань/запитів поставлених перед ним, підґрунтям для його висновків щодо причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних її можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні. Тому важливим етапом будь-якого діагностичного обстеження є його планування, яке передбачає послідовне виконання таких етапів:

- вивчення завдання/запиту/ запитання поставленого перед практичним психологом;
- формулювання психологічної проблеми;
- підбір конкретних методик психодіагностики;
- проведення психодіагностичного обстеження;
- обробка та інтерпретація отриманих результатів;

– підготовка висновку за результатами діагностичного обстеження, розробка рекомендацій та програми психокорекційної і розвивальної роботи [15, с. 109].

Перше питання постає перед психологом як психодіагностичне завдання тоді, коли надходить запит. У такому випадку практичний психолог отримує завдання, які перед ним ставить замовник. Тут потрібно дати відповіді на запитання: «Що може дати обстеження для вирішення поставлених завдань?» і «Які дані потрібно отримати в результаті проведення обстеження?».

На етапі планування психодіагностичного обстеження, при виборі методики дослідження необхідно брати до уваги: спрямованість методики на діагностику саме тих особливостей, у яких психолог зацікавлений; її валідність, надійність; придатність для роботи з тими обстежуваними, з якими збирається працювати психолог і в тих ситуаціях обстеження, у яких планується його проведення; трудомісткість методики в плані витрат часу, необхідного для її проведення, обробку та інтерпретацію результатів.

Методика, що призначена для використання в психодіагностичному обстеженні, повинна мати:

– точні і детальні вказівки щодо процедури її проведення, інформацію про конструкцію методики і сфери її застосування, дані щодо обробки та інтерпретації результатів;

– інструкцію до методики, її не можна довільно змінювати або тлумачити;

– стимульний матеріал (опис завдань, які необхідно виконати; можливе подання декількох прикладів, що допомагають краще зрозуміти ці завдання і порядок їх виконання. Стимульний матеріал повинен бути стандартизований);

– бланк відповідей (повинен не відрізнятися від бланку, що використовується при стандартизації методики);

– «ключі» для оцінки результатів [15, с. 110-111].

Найбільш відповідальною частиною є реалізація процедури психодіагностичного обстеження. Попередня підготовка до проведення обстеження повинна включати точне запам'ятовування інструкції, детальне знайомство з методиками і процедурою дослідження.

Практичному психологу можна запропонувати правила, які варто враховувати при проведенні діагностичного обстеження [5]:

– Обов'язково звертайте увагу на інструкцію, яка дається в кожній методиці. Пам'ятайте, що неправильна інструкція може повністю змінити зміст завдання і, отже, отриманий Вами результат.

– Не забувайте про те, що кожна методика розрахована на певний вік. Тому уважно стежте за тим, щоб вік досліджуваної дитини збігався з тим віком, для якого складена дана методика. Існують методи, які можна використовувати в різних вікових групах. У таких випадках звертайте увагу на інструкцію та спосіб подачі матеріалу для кожного віку.

– Результати, отримані Вами, також не можуть бути однакові для різного віку. Тому будьте уважні при інтерпретації результатів, обов'язково звіряйте їх з нормативністю, тобто з тими результатами, які є типовими для дітей даного віку. Пам'ятайте і про те, що тільки за даними однієї методики, навіть якщо результати дитини нижче, ніж повинні бути в нормі, ще не можна зробити висновок про її відсталість, так само як і про обдарованість. Такий висновок може бути зроблений тільки в тому випадку, якщо дані всіх інтелектуальних тестів (або більшості з них) нижче або вище норми.

– Багато методик вимагають спеціального «стимульного матеріалу» тобто карток, текстів, картинок, які пропонуються дитині. Не забувайте, що всі інструкції про порядок пред'явлення і способи подачі цього матеріалу обов'язкові; при недотриманні їх або зміні самого матеріалу Ви отримаєте зовсім інший результат.

– Існують так звані суб'єктивні необ'єктивні методики, способи аналізу отриманих результатів. Одні з них мають точні ключі й розраховані за балами варіанти відповідей, інші вимагають не кількісної, але якісної

інтерпретації; хоча працювати з ними важче, часто ці методи дають більш важливі дані про психічний стан дитини. Однак при роботі з ними треба проявляти особливу увагу і звіряти отримані результати з показниками, отриманими в інших тестах.

– Ніколи не намагайтеся тиснути на дитину, тобто працювати з нею без її добровільного бажання. Заперечення дитиною ситуації обстеження може порушити весь процес діагностики і Ви отримаєте невірні результати. Намагайтеся теж не підкреслювати, що Ви перевіряєте дитину, ніби екзаменуєте її, це призведе до напруженості, скутості і також порушить об'єктивність отриманих даних. Можете включити обстеження в процес будь-якої спільної діяльності, навіть ігрової, але тільки в тому випадку, якщо дитина може зосередитися і в процесі цієї гри, виконати завдання, а не кинути його на півдорозі, якщо воно їй здасться не цікавим або важким [5].

Інтерпретація отриманих даних вимагає від практичного психолога обережності у висновках, уважного врахування як багатьох чинників, що можуть впливати на результати обстеження, так і специфіки та обмеженості методик, їх призначення, сфери застосування. Інтерпретацію потрібно проводити тільки з позицій теорії особистості, і пам'ятати про те, що особистість не можна «виміряти» остаточно навіть найбільш досконалим тестом. При інтерпретації результатів слід також враховувати динаміку розвитку особистості, а отримані результати інтерпретувати лише на даний проміжок часу, залишаючи можливість позитивних бажаних змін для обстежуваного у майбутньому [15, с. 115].

Висновки психодіагностичного обстеження повинні бути відповіддю на запитання, що були поставлені замовником.

ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИЧНОЇ РОБОТИ ПРАЦІВНИКІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ З РІЗНИМИ ЦІЛЬОВИМИ АУДИТОРІЯМИ

Для більш глибокого розуміння особливостей і змісту діагностичних

мінімумів, обґрунтування переліку психодіагностичного інструментарію, що пропонується для практичної роботи працівникам психологічної служби, необхідно окреслити: вікові особливості здобувачів освіти на певному рівні їх особистісного розвитку; специфіку соціальної ситуації розвитку; психічні новоутворення, що виникають у цей період; труднощі розвитку та кризові явища які є притаманними конкретним віковим групам.

3.1. Заклад дошкільної освіти

Дошкільним дитинством вважається період від 3 до 6 (7) років. Передують йому період немовляти (від 0 до 1 року) і раннього віку (від 1 до 3 років). Згідно Закону України «Про дошкільну освіту» заклади дошкільної освіти забезпечують розвиток, виховання і навчання дітей віком від одного до шести (семи) років. Проте, як свідчить практика, більшість закладів розпочинають роботу з дітьми 3 року життя. Соціальна ситуація розвитку дитини цього віку характеризується спільною діяльністю дитини і дорослого, метою якої виступає засвоєння суспільно вироблених способів вживання предметів. Предметна діяльність стає провідною у психічному розвитку дитини. Найважливішим психологічним новоутворенням цього періоду є поява свідомого виявлення свого «Я». Усвідомлення свого «Я», зародження самосвідомості, прагнення виділитися обумовлюють виникнення кризи трьох років. Психічний розвиток дітей саме дошкільного розглядається як період від 3 до 6 (7) років, що протікає безпосередньо після кризи 3 років. Періоди дошкільного віку (за Законом України «Про дошкільну освіту») такі: молодший дошкільний вік (від трьох до чотирьох років); середній дошкільний вік (від чотирьох до п'яти років); старший дошкільний вік (від п'яти до шести (семи) років). Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку характеризується розширенням сфери взаємодії та колом спілкування дитини. Провідним видом діяльності стає рольова гра. До новоутворень цього періоду відносяться довільність поведінки, засвоєння

моральних норм поведінки, супідрядність мотивів тощо. Завершується період дошкільного дитинства кризою шести-семи років, коли дитина прагне стати школярем [10].

Дошкільний вік – відповідальний і дуже короткий етап психічного розвитку дитини. Цей період характеризується бурхливим і стрімким розвитком всіх сторін психіки дитини: формуються основи особистості, удосконалюються емоціональна і когнітивна сфери. Тим самим закладається фундамент для подальшого зростання. В обов'язки практичного психолога входить вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку дитини, її потенційних можливостей в освітньому процесі [9]. Тому в діяльності практичного психолога значне місце займає діагностика.

Психодіагностика в закладах дошкільної освіти визначається як діяльність з психологічного вивчення дитини протягом дошкільного віку, в контексті сім'ї та освітньо-розвивального середовища закладу дошкільної освіти.

У психологічній літературі визначені необхідні умови проведення психологічного обстеження дитини дошкільного віку, які розподіляються за аспектами, що ними регламентуються, на такі:

регламентація простору

– спеціальне приміщення для роботи (в кімнаті не повинно бути медичних інструментів, яскравих барвистих плакатів тощо);

– обов'язкове знайомство дитини з даною кімнатою;

– регламентація емоційного навантаження

– встановлення емоційного контакту з дитиною (напередодні з'ясувати, як звертаються до дитини в сім'ї; що вона любить. Не варто звертатись до дитини за прізвищем!);

– утримання єдиної просторової позиції психолога і дитини (очі психолога на рівні очей дитини), яка забезпечується відсутністю доміанти дорослого та організована в дитячому просторі (дитячий стіл і стільчики, сидіти дитина може поруч з психологом або з боку, але не через стіл і т. д.);

– надання початкового вільного вибору сфери діяльності («гра», «малюнок», «спілкування» і т.д.), що забезпечує поле можливостей для дитини;

регламентація інтелектуального навантаження

– забезпечення зміни видів діяльності, на основі яких побудовані завдання (спілкування – конструювання – рух – малювання);

– кожний вид завдання необхідно починати з легкого (тренувального) варіанту, щоб дитина зрозуміла, в чому воно полягає, і відчула задоволення від його успішного виконання;

– під час обстеження слід підтримувати інтерес до завдань, які виконує дитина;

– різні види допомоги необхідно строго дозувати і обов'язково фіксувати в протоколі обстеження;

– при проведенні обстеження необхідно максимально використовувати психолого-педагогічне спостереження за поведінкою та діяльністю дитини в дошкільному закладі;

регламентація часу

– обстеження повинно бути узгоджено з розкладом дня дітей дошкільного віку. Доцільно його проводити у першу половину дня;

– час психодіагностичного обстеження дитини дошкільного віку складає 30-60 хв. в залежності від віку дитини. Половина зазначеного часу використовується за бажанням дитини, а половина – власне на психодіагностичне обстеження;

– безперервна тривалість обстеження не повинна перевищувати 20 хвилин (у старшому дошкільному віці), при перших ознаках втоми потрібно перейти на інший вид роботи [5; 10].

Наведемо приклад розподілу часу психодіагностичного обстеження дитини дошкільного віку (за Гріньовою О. М. та Терещенко Л. А.):

практичний психолог ЗДО має провести три тести, а дитина старшого дошкільного віку) хоче гратись, слухати казку і співати. У такому випадку

час психодіагностичного обстеження може бути розподілений таким чином:

1. Спільна гра психолога з дитиною – 5-10 хв.
2. Проведення першого тесту – 5-10 хв.
3. Читання казки дитині – 5-10 хв.
4. Проведення другого тесту – 5-10 хв.
5. Спів пісень за бажанням дитини – 5-10 хв.
6. Проведення третього тесту – 5-10 хв.
7. Подяка психолога дитині за продуктивну роботу.

У підсумку, загальний час роботи психолога з дитиною склав від 30 до 60 хвилин; час, затрачений безпосередньо на проведення діагностичних методик – від 15 до 30 хвилин і час безперервного обстеження на перевищив рекомендовані 20 хвилин.

Психологічне діагностування в закладах дошкільної освіти є плановим, а також здійснюється за запитом батьків або осіб, що їх замінюють, вихователів і адміністрації ЗДО. Зауважимо, що здійснювати індивідуальну діагностику, корекцію психолог може за запитом учасників освітнього процесу, отримавши письмову згоду батьків (законних представників). Зазначена згода може бути відкликана у будь-який момент [9].

В рамках діагностичного мінімуму практичним психологом закладу дошкільної освіти протягом року проводяться такі обстеження:

вересень – психологічний супровід адаптаційного періоду новоприбулих дітей (вивчення ступеня адаптації до умов закладу дошкільної освіти: опитування та анкетування педагогів і батьків, спостереження за поведінкою та емоційним станом дітей);

листопад – діагностика особливостей розвитку пізнавальної сфери дітей середньої групи;

січень – діагностика психологічної готовності дітей старшої групи до навчання в школі;

лютий – діагностика особливостей розвитку емоційної сфери дітей молодшої групи [7].

Психодіагностичний інструментарій практичного психолога закладу дошкільної освіти доволі різноманітний. У «Переліку психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних досліджень» що додається, зазначено методики, які дозволяють вирішити зазначені вище завдання з обстеження дітей дошкільного віку.

3.2. Заклад загальної середньої освіти.

3.2.1. Початкова школа

Початкова школа – дуже важливий етап особистісного, інтелектуального і фізичного розвитку дитини, тому працівники психологічної служби закладу освіти мають приділяти особливу увагу учням перших класів. Особливо на етапі адаптації дитини до навчання.

Загальною метою діяльності психологічної служби в початковій школі є формування і розвиток особистості дітей, створення психологічно-педагогічних умов для розкриття творчих здібностей кожного учня, забезпечення його активності в засвоєнні знань, набутті вмінь та навичок, необхідних для подальшого успішного навчання в основній школі, досягнення оптимального рівня розвитку пізнавальної, емоційно-вольової та моральної сфер особистості молодшого школяра з урахуванням його психофізіологічних індивідуальних особливостей, життєвої історії і умов сімейного виховання.

Молодший шкільний вік охоплює період життя людини від 6-7 до 10-11 років. У цей час відбувається активне анатомічно-фізіологічне дозрівання організму, що створює можливості для здійснення цілеспрямованої поведінки, абстрактного мислення, планування й виконання програми дій. Зростає пластичність нервових процесів, спостерігається більша, ніж у дошкільників, урівноваженість процесів збудження і гальмування, хоча процеси збудження ще домінують, що визначає такі характерні особливості молодших школярів, як непосидючість, підвищена емоційність. Зростає функціональне значення другої сигнальної системи.

Особливості соціальної ситуації розвитку першокласника характеризуються тим, що він набуває абсолютно нового соціального статусу, ніж дошкільник. Вперше в своєму житті дитина починає відігравати соціально значущу роль – роль учня. Вперше у своєму житті дитина виконує соціально значущу діяльність – учіння. В учня поступово формується усвідомлення про власні права і обов'язки, що пов'язані з новою соціальною роллю.

Для дітей молодшого шкільного віку провідним видом діяльності є навчальна. В ній формуються основні новоутворення молодших школярів у пізнавальній (внутрішній план дій, пізнавальна потреба, довільність усіх психічних процесів) та особистісній сферах (потреба в самоствердженні, самооцінка, рефлексія тощо).

Таким чином, молодший шкільний вік є важливим і доволі складним етапом життєвого шляху дитини. Як перші три роки життя відіграють значну роль у становленні особистості, так і перші роки навчання багато в чому визначають подальше перебування дитини в школі, її освітню траєкторію. Від того, як пройде адаптація, засвоєння нових вимог, сформується мотивація навчання тощо, залежить розвиток дітей у середніх і старших класах: адже більшість болючих шкільних проблем сягають корінням саме початкової ланки.

Основними завданнями діяльності психологічної служби у початковій школі в роботі з дітьми є:

- визначення готовності дитини до навчання у школі та побудова на цій основі корекційно-розвиткових програм та визначення найбільш оптимальної навчальної програми і програми індивідуального розвитку;
- адаптація дитини до навчання, нового шкільного колективу, педагогів, формування навичок навчальної діяльності та самоконтролю;
- визначення особливостей сімейного виховання та найближчого соціального оточення, розвиток комунікативних навичок;
- раннє виявлення здібностей, інтересів і нахилів дитини та побудова

на цій основі позакласної та позашкільної роботи, залучення до різноманітних форм творчої самореалізації;

– визначення причин труднощів у навчанні та адаптації до шкільного життя та побудова на цій основі корекційно-розвиткових програм;

– профілактика неспішності, девіантної поведінки та конфліктів з однолітками і старшими;

– формування довільності психічних процесів, самоконтролю, навичок самостійної навчальної діяльності.

Основними складовими поняття готовності до навчання в середній школі:

– сформованість основних компонентів навчальної діяльності;

– успішне засвоєння програмного матеріалу початкової школи;

– сформованість мотивації навчання та виражені пізнавальні інтереси;

– сформованість новоутворень молодшого шкільного віку;

– якісно новий тип взаємовідносин з учителем та однолітками.

Це і є основні показники, за якими психолог може визначити готовність молодшого школяра до переходу в основну школу [12; 16].

В рамках діагностичного мінімуму практичним психологом закладу загальної середньої освіти у початковій школі протягом року проводяться такі обстеження:

вересень – жовтень – діагностика адаптації учнів до освітнього процесу (опитування та анкетування учнів, педагогів та батьків, спостереження за поведінкою та емоційним станом молодших школярів, комплекс психодіагностичного інструментарію для дослідження адаптації першокласників);

листопад – індивідуальна та групова діагностика учнів 2-4 класів (дослідження пам'яті, уваги, мислення тощо).

грудень – поглиблена повторна діагностика учнів з низьким рівнем адаптації до освітнього процесу;

січень – дослідження особливостей формування особистості

обдарованих дітей (креативність, здібності, обдарованість);

лютий – дослідження психологічної готовності учнів 4-х класів до навчання у основній школі.

3.2.2. Основна школа

До основної школи відносяться 5–9 класи. Відповідно, учні цих класів належать до підліткової вікової групи. Підлітковий період охоплює дітей віком від 11-12 до 15-16 років.

Підлітковий вік часто називають критичним, кризовим. Криза підліткового віку полягає у переході від залежного дитинства до незалежної дорослості. Тому підлітка іноді називають: «вже не дитина, але іще не дорослий».

У підлітковому віці провідним видом діяльності стає міжособистісне спілкування з однолітками. Цей вид діяльності обумовлює не тільки найважливіші новоутворення цього періоду, а й зміст внутрішнього життя молоді людини. Найхарактернішими формами поведінки у цьому віці є спілкування, засвоєння і відтворення зразків соціальної поведінки дорослих.

Характерною ознакою поведінки підлітків є схильність до експериментування. Причому експериментування це стосується у першу чергу себе самого і найближчого соціального оточення. Підліток експериментує з власним тілом (вживання алкоголю та наркотичних речовин), з батьками (непокора, спротив, дратування), з вчителями («чому я маю виконувати ваші вказівки») і з однолітками (відігрівання різних соціальних ролей та позицій).

Найважливішим новоутворенням підліткового віку є становлення самосвідомості, яке найперше характеризується почуттям дорослості, формуванням самооцінки і появою прагнення до самовиховання і саморозвитку.

Центральним і специфічним новоутворенням в особистості підлітка є

уявлення про себе як уже не дитину, а дорослого, він намагається бути дорослим. Цю особливість називають почуттям дорослості, яке полягає в тому, що підліток заперечує свою приналежність до дітей, але у нього ще немає відчуття істинної, справжньої дорослості, хоча є потреба у визнанні його дорослості оточуючими.

Найважливіші напрями роботи психолога основної школи з учнями.

Психологічне забезпечення адаптації дітей до навчання в основній школі. Перехід від початкової до основної школи – важкий етап шкільного навчання. Він пов'язаний у першу з тим, що замість одного вчителя, який уособлював собою суспільні вимоги до навчання і поведінки дитини, з'являються кілька вчителів, що мають неоднакові вимоги як до змісту і процесу навчальної діяльності учня, так і до його поведінки. Ускладнюється і збільшується навчальне навантаження, збільшується обсяг інформації, яку необхідно засвоїти, з'являється конкуренція між учнями, з'являються і розвиваються пізнавальні інтереси учнів, виявляються здібності і нахили. Часто дитина постає перед необхідністю інтегруватися у новий для себе колектив класу. Усе це вимагає великих емоційних та інтелектуальних зусиль від учня на тлі глибокої перебудови фізіологічних функцій його організму.

Моніторинг динаміки розвитку класних колективів. Цей напрям роботи є чи не найважливішим, оскільки положення учня в колективі, його рольові позиції, неформальний статус, багато в чому визначають його ставлення до школи, до навчання, до однолітків, і в решті решт – впливають на процес соціалізації. Неприйняття дитини учнівським колективом часто призводить до пошуку нею можливостей самоствердження в інших групах і колективах, до втрати інтересу до навчання, конфліктів з педагогами і батьками, формуванню рис асоціальної, девіантної поведінки.

Індивідуальна робота з учнями, що потребують посиленої педагогічної уваги. Діти цієї категорії знаходяться у «зоні ризику», тобто легко можуть бути спровоковані на здійснення антисоціальних вчинків або девіантну поведінку. У разі виявлення таких учнів, з ними та їх найближчим

соціальним оточенням здійснюється поглиблена психологічна діагностика, складається індивідуальна картка, та планується профілактична і психокорекційна робота із залученням усіх учасників освітнього процесу та громадськості.

Підготовка учнів до профільного навчання у старшій школі. На основі вивчення навчальної документації, співбесід з учнем, батьками, вчителями, тестувань визначення навчальних інтересів, здібностей і життєвих планів підлітків та розробка рекомендацій щодо подальшого навчання (профільні старші класи, ПТНЗ та ін.). Практичному психологові необхідно пам'ятати, що вибір профілю навчання у першу чергу обумовлений життєвими планами підлітка, уявленням про свою майбутню професію та життєвий шлях.

Професійна орієнтація. Цей напрям роботи практичного психолога щільно пов'язаний із попереднім. Основним завданням тут є проінформувати учня про його здібності, нахили, мотиви і можливості в опануванні груп (або типів) професій ні в якому разі не нав'язуючи конкретну професію або конкретний навчальний заклад. Рішення про подальше навчання учень приймає самостійно на основі інформації, що йому надає психолог.

Психологічна просвіта є важливим засобом підвищення психологічної культури. Підвищенню психологічної культури учнів сприяють як спеціальні заходи, так і неспеціальні. До спеціальних ми відносимо заходи, що прямою своєю метою мають підвищення обізнаності підлітків у галузі психології, людських стосунків, спілкування, конфліктів, девіантної поведінки, вікових закономірностей розвитку індивіда, міжособистісних відносин, групових ролей і т.п. Така робота зазвичай здійснюється за допомогою лекцій, рольових ігор, тренінгів, факультативних занять, гуртків, самостійної творчої роботи учнів. Досвід свідчить, що підлітки, в силу своїх вікових особливостей, виявляють великий інтерес до різних аспектів психологічного знання та застосування цих знань на практиці. Тому психологічні гуртки, факультативи, семінари та інші форми позакласної навчально-розвиткової роботи психолога користуються великою популярністю у підлітків.

До неспеціальних заходів, що сприяють підвищенню психологічної культури учнів, можна віднести професійну діяльність психолога, що має інші цілі, та, навіть саму його поведінку в закладі освіти. Такі форми роботи як, психологічне консультування, групова або індивідуальна психодіагностика, спілкування з колегами по роботі та учнями – усе це можна розглядати як елементи підвищення психологічної культури підлітків [12; 16].

В рамках діагностичного мінімуму практичним психологом закладу загальної середньої освіти у основній школі протягом року проводяться такі обстеження:

вересень – жовтень – діагностика адаптації учнів до умов навчання в основній школі (опитування та анкетування учнів, педагогів та батьків, спостереження за поведінкою та емоційним станом школярів, комплекс психодіагностичного інструментарію для дослідження адаптації п'ятикласників)

листопад – діагностика учнів 6-8-х класів (особливості міжособистісної взаємодії, вивчення особистісних рис та якостей);

грудень – поглиблена повторна діагностика учнів з низьким рівнем адаптації до умов навчання в основній школі;

січень – діагностичне обстеження учнів 9 класів з метою допомоги їм у профільному і професійному самовизначенні.

3.2.3. Старша школа

Старший шкільний вік (період ранньої юності) у психолого-педагогічній літературі розглядається як фаза зростаючої стабілізації психічних і фізіологічних процесів, фаза закріплення і вдосконалення попередніх надбань дитини. Утверджуючись у світогляді, самоусвідомлюючись і самовизначаючись, прагнучи індивідуальної неповторності, юнаки і дівчата виявляють значно вищий, ніж у підлітковому

віці, рівень навчальної діяльності, комунікативності, починають узгоджувати у своєму баченні майбутнього близьку і віддалену перспективи, нерідко переживаючи при цьому кризу ідентичності [17].

Цей віковий період розглядається як період самовизначення – особистісного, професійного, соціального. Особистість старшого школяра Л. Божович [2] аналізує з точки зору змін які в ній відбуваються у зв'язку з виникненням нової, властивої тільки цьому віку внутрішньої позиції, на основі якої відбуваються докорінні зміни у змісті і співвідношенні основних мотиваційних тенденцій старшого школяра, а також перебудовуються і всі інші його психологічні особливості.

Соціальна ситуація розвитку старшого школяра (з якою пов'язана його внутрішня позиція) полягає в тому, що молода людина знаходиться на порозі вступу в самостійне життя. Це завдання виникає не в кінці старшого шкільного віку разом із закінченням школи, а актуальна впродовж усього періоду його розвитку в цьому віці.

Принципова відмінність внутрішньої позиції старшого школяра від внутрішньої позиції підлітка полягає, перш за все, в тому, що учні старших класів звернені в майбутнє і сьогодення бачиться їм у світлі цієї основної спрямованості. Їхній особистий вибір подальшого життєвого шляху, самовизначення стає для них тим афективним центром життєвої ситуації навколо якого починає обертатися і вся їхня діяльність, і всі їхні інтереси [2].

В старшому шкільному віці, у порівнянні з підлітковим, змінюється характер залежності між вибором професії і навчальними інтересами учнів. Підлітки вибираючи собі професію, зазвичай, виходять із наявних у них навчальних інтересів. На відміну від цього старші школярі, навпаки, починають цікавитись тими навчальними предметами, які їм потрібні у зв'язку з обраною професією. Таким чином, якщо перші дивляться в майбутнє з позиції сьогодення то другі дивляться на сьогодення із майбутнього. Мотиви пов'язані з майбутнім учня, з необхідністю отримати освіту, домогтися необхідних знань, стають тепер не тільки домінуючими,

але і безпосередньо спонукають навчальну діяльність учнів [2].

Своєрідність мислення у старшому шкільному віці створюють не інтелектуальні операції самі по собі, а афективно забарвлена інтелектуальна діяльність, пов'язана самовизначенням та прагненням до створення власного світогляду. На відміну від підлітка, який в значній мірі звернений на пізнання самого себе, своїх переживань, і на відміну від молодшого школяра, чия увага цілком спрямована на зовнішній світ, учні старших класів прагнуть пізнати цей зовнішній світ з метою знаходження в ньому свого місця, а також для того, щоб отримати опору для своїх поглядів і переконань. Таким чином, старші школярі так само як і молодші, звернені назовні, але вони не просто пізнають навколишнє, а виробляють на нього свою власну точку зору. Це загальна мотиваційна спрямованість учнів старшого шкільного віку і створює своєрідність їхньої пізнавальної діяльності.

Отже, саме в мотиваційній сфері юнака знаходяться основні якісні зрушення, що становлять головне новоутворення цього віку – спрямованість у майбутнє та пов'язані з ним особистісні і професійне самовизначення.

Підводячи підсумок розгляду психологічних особливостей старшого шкільного віку Л. Божович наголошує на тому, що в цей період відбувається рішучі зрушення як в змісті мотиваційних тенденцій учнів, так і в загальній будові їхньої мотиваційної сфери і в механізмах спонукальної дії мотивів. За змістом на перше місце висуваються мотиви, пов'язані з життєвими планами учня, його намірами, його світоглядом і самовизначенням. За своєю будовою мотиваційна сфера починає характеризуватися не послідовним рядом мотивів, а їхньою ієрархічною структурою, наявністю певної системи підпорядкування різних мотиваційних тенденцій на основі провідних для особистості мотивів. За механізмом дії мотиви в старшому шкільному віці є не безпосередньо діючими, а виникають на основі свідомо поставленої мети і свідомо прийнятого наміру [2].

З урахуванням особливостей раннього юнацького віку у відповідності до орієнтовних циклограм діяльності в рамках діагностичного мінімуму

практичним психологом закладу загальної середньої освіти у старшій школі протягом року проводяться такі обстеження:

вересень-жовтень – діагностика адаптації учнів до умов профільного навчання в старшій школі (опитування та анкетування учнів, педагогів та батьків, спостереження за поведінкою та емоційним станом школярів, комплекс психодіагностичного інструментарію для дослідження адаптації десятикласників);

грудень – поглиблена повторна діагностика учнів з низьким рівнем адаптації до умов профільного навчання в старшій школі;

лютий – діагностика професійного самовизначення старшокласників.

У «Переліку психодіагностичних методик та методик для соціально-психологічних досліджень» що додається, запропоновано методики, які ми пропонуємо застосовувати для здійснення психодіагностичного супроводу адаптації до умов профільного навчання в старшій школі та професійного самовизначення старшокласників.

3.3. Діагностична робота з педагогічними працівниками

Важко переоцінити роль особистості вчителя у здійсненні завдань освітнього процесу, тому принципово важливо зосередити увагу на захисті і збереженні психічного здоров'я педагогів, профілактиці їх емоційного чи професійного вигорання, вдосконаленні навичок міжособистісного спілкування та соціальних компетенцій.

Основні завдання психологічної служби у роботі з педагогічними працівниками:

– підвищення психологічної культури шляхом проведення консультацій, навчальних семінарів і тренінгів;

– консультування педагогів щодо особливостей реалізації особистісно-орієнтованого підходу у вихованні учнів початкової школи

– здійснення моніторингів і психодіагностичних обстежень як класу в цілому, так і окремих учнів за власною ініціативою і на прохання педагогів;

- спільна корекційно-розвиткова робота з учнями, які мають труднощі в адаптації чи навчанні;
- участь у спільній роботі з батьками та найближчим соціальним оточенням.

В орієнтовних циклограмах діяльності працівників психологічної служби у системі освіти зазначено, що робота практичного психолога та соціального педагога з педагогічними працівниками проводиться постійно. Вибір діагностичних методик із запропонованого переліку може здійснюватися з метою вирішення конкретних завдань, які виникають в практичній діяльності фахівців.

Отже, запропоновані діагностичні мінімуми розроблено у відповідності до нормативних документів, які регулюють діяльність працівників психологічної служби, та циклограм щорічної діяльності практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти. Комплекси психодіагностичних методик складено відповідно до вікових особливостей здобувачів освіти (заклади дошкільної освіти, початкова, основна та старша школа). Із запропонованого переліку фахівець обирає методику за відповідним напрямом з урахуванням власної фахової компетентності та тих завдань, які вирішує обрана методика в ході психодіагностичного обстеження.

Ми сподіваємося, що наша робота не залишиться поза увагою фахівців. Автори мають надію, що цей посібник стане у нагоді і студентам. Для нас важливо щоб відгуки і пропозиції, які надішлють нам читачі про цю роботу, слугували для її вдосконалення у майбутньому.

VI. ПЕРЕЛІК ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК ТА МЕТОДИК ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОБСТЕЖЕНЬ

4.1. Діагностичний мінімум. Заклади дошкільної освіти

№ п/п	Назва методики, автор	Джерело	Для вирішення якого завдання застосовується	Вік досліджуваних
1	2	3	4	6
1. Дослідження адаптації дошкільників до закладів дошкільної освіти				
1.1.	Анкета для батьків «Чи готова ваша дитина до ДНЗ?»	Маценко Ж. Адаптація дитини в ДНЗ / Ж. Маценко, Г. Нижник; упор. Т. Шаповал. Київ: Вид. група «Шкільний світ», 2016. С. 102-103.	Процес адаптації до закладу освіти	2-3 роки
1.2.	Опитувальник для батьків «Чи готова ваша дитина відвідувати дитячий садок?»	Боровська О., Стаценко Н. Робота із сім'єю новачка. <i>Практичний психолог: дитячий садок</i> . 2015. №6. С. 15-23.	Загальний прогноз адаптації	2-3 роки
1.3.	Анкета для батьків «Як дитина адаптується до дитячого садка» (автор Г. Андрійченко)	Андрійченко Г. Батьківський клуб полегшує адаптацію новачків. <i>Практичний психолог: дитячий садок</i> . 2018. № 6. С. 16-23.	Прогнозування успішності адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти	2-3 роки
1.4.	Анкета для батьків «Чи готова Ваша дитина до вступу в дошкільний заклад?» (автор О. Севостьянова)	Фортунатова М. Система діагностичної роботи в групі дітей раннього віку. <i>Практичний психолог: дитячий садок</i> . 2017. № 7. С. 17-25.	Прогнозування перебігу адаптації дитини до дошкільного закладу	2-3 роки
1.5.	Спостереження за	Павелків Р. В., Цигипало О. П.	Визначення рівня адаптації дитини	3-6 роки

	дитиною в період адаптації	Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу. К.: «Центр учбової літератури», 2017. С. 125-127. URL: http://surl.li/mwdgzw	до ЗДО	
1.6.	Анкета для вихователів «Визначення емоційного благополуччя дитини в групі дитячого садка» (автори Г. Любина, Л. Мікулік)	Мойзріст О. Вивчаємо особливості емоційного розвитку дитини. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i> 2017. № 9. С. 15-22	Визначення впливу на дитину перебування в групі	5-6 років
1.7.	«Два будиночки» (модифікація соціометричної процедури для дітей дошкільного віку)	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada), 2020. 323 с. С.142-148.	Виявлення кола значущого спілкування дитини, особливостей взаємин у групі, виявлення симпатій до членів групи. Діагностика міжособистісних стосунків дітей дошкільного віку.	4-6 років
2. Дослідження емоційної сфери				
2.1.	Діагностика розвитку емоційної сфери дошкільника (діагностичний пакет Т. Піроженко)	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації. наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada), 2020. 323 с. С.87-99.	Визначення здатностей визначати модальність емоції, розуміти емоційний стан іншого, емпатійності, емоційної децентрації та ін.	5-7 років
2.2.	Анкета для педагогів та батьків щодо вивчення проявів тривожності у дитини (автори	Білопола В. Психолого-педагогічний супровід тривожної дитини. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i> 2015, № 2. С. 15-23.	Визначення загального рівня тривожності дитини	4-7 років

	Г. Лаврентьєва, Т. Титаренко)			
2.3.	Тест тривожності Р. Темпл, В. Амен, М. Доркі	Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. К.: Академвидав, 2009 С. 385-394. Крамченкова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників: ранній та молодший вік. Х.: вид- во «Ранок», 2013. С. 112-129.	Визначення рівня тривожності дитини	від 4 років
2.4.	Методика «Мій настрій»	Павелків Р. В., Цигипало О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу. К.: «Центр учбової літератури», 2017. С. 109. http://surl.li/mwdgzv	Визначення уміння називати і показувати свій емоційний стан	2-3 роки
2.5.	Методика «Розкажи історію» Г. Х. Махортова	Корнілова В. В. Застосування проєктивних методів у дитячій психодіагностиці. <i>Практична психологія та соціальна робота.</i> 2013, № 9. С. 25-34.	Визначення рівня тривожності дитини	від 4-5 до 10 років
3. Дослідження агресивності				
3.1.	Методика «Кактус» (автор М. Панфілова)	Вивчаємо особливості емоційного стану дитини. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i> 2017. № 9. С. 15-22 Шпак М., Гончаровська Г. Психодіагностика дітей дошкільного віку. <i>Психолог дошкілля.</i> 2013. № 6, вкладка. С. 20.	Виявлення наявності агресії, її напрямку та інтенсивності	3-7 роки
3.2.	Методика експертної оцінки агресивності дитини	Крамченкова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників: ранній та молодший вік. Х.: вид- во «Ранок», 2013. С. 110-111.	Дослідження рівня агресивності дитини	від 4 років
4. Дослідження пізнавальної сфери				
4.1.	Методика «Що тут зайве?»	Крамченкова В. О. Психодіагностика розвитку дошкільників: ранній та молодший вік. Х.: вид- во «Ранок», 2013. С. 68-70. Психодіагностика розвитку особистості в	Визначення рівня розвитку образно-логічного мислення	від 4 до 5 років

		умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.152.		
4.2.	Методика «Лабіринт»	Палій А., Палій Р. Вивчаємо особливості уваги дітей. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i> 2017. № 4. С. 22-33.	Оцінювання стійкості й концентрації уваги на об'єкті	від 4 років
4.3.	Методика «Знайди й викресли» (модифікований варіант методики Б. Бурдона «Коректурна проба»)	Палій А., Палій Р. Вивчаємо особливості уваги дітей. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i> 2017. № 4. С. 22-33.	Визначення рівня концентрації і стійкості уваги	від 4 років
4.4.	Методика «Сонце в кімнаті»	Палій А., Палій Р. Вивчаємо особливості уваги дітей. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i> 2017. № 2. С. 22-33.	Оцінювання універсальних творчих здібностей	4-5 роки
4.5.	Методика «Встановлення закономірностей»	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.153.	Методика спрямована на дослідження таких процесів мислення: аналіз, порівняння, узагальнення, здатність виокремлювати суттєві ознаки та узагальнювати за принципом аналогії, встановлювати особливості перебігу аналітико-синтетичної діяльності при розв'язанні наочно-образних завдань, можливість обґрунтування зробленого вибору, наукованість в процесі виконання аналогічних задач	5-6 років

4.6.	«Послідовність подій» (А. Бернштейн)	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.153	Методика спрямована на виявлення розуміння сенсу сюжету, зображеного на картинках. Дозволяє дослідити такі процеси мислення: узагальнення, здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, рівень мовленнєвого розвитку, довільної уваги, довільної регуляції діяльності, світогляд дитини	5-6 років
4.7.	Діагностика розвитку пізнавальної сфери дошкільника (діагностичний пакет Т. Піроженко)	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації. наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.58-74	Визначення особливостей розвитку мислення, уяви, мовлення	5-7 років
5. Дослідження готовності дітей до школи				
5.1.	Діагностика готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку	Методика діагностики готовності до навчання в школі дітей шестирічного віку / Н. М. Стадненко, Т. Д. Ілляшенко, А. Г. Обухівська. Ін-т дефектології АПН України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології та соц. роботи АПН України. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 20 с.	Визначення готовності/неготовності дітей шестирічного віку до навчання в школі	від 5-6 років
5.2.	Експрес-діагностика готовності дитини до навчання в школі	Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. К.: Літера ЛТД, 2006. 416 с. Сосновенко Н. Досліджуємо рівень психологічної готовності дитини до навчання в школі. <i>Практичний психолог: дитячий садок.</i>	Визначення рівня фонематичного слуху, розвитку саморегуляції; словникового розвитку дитини; оцінювання короткочасної пам'яті й логічного мислення дитини	від 6 років

		2016. № 12. С. 23-29.		
5.3.	Методика вивчення зрілості дітей, що йдуть до першого класу	Галян І. М. Психодіагностика : навч. посіб. К.: Академвидав, 2009. С. 368-376.	Оцінювання психосоціальної зрілості, здатності робити висновки, визначення рівня розвитку мислення і мови	від 5-6 років
5.4.	Методика визначення актуального стану сформованих соціально-психологічних навичок	Карабаєва І. І., Савінова Н. В. Моніторинг якості дошкільної освіти: кваліметричний підхід до оцінки розвитку дитини: методичні рекомендації. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2016. С. 34-69.	Визначення особливостей індивідуального розвитку старших дошкільників: – рівня сформованості особистісно-оцінної компетенції (когнітивна, емоційна і поведінкова складова); – рівня сформованості соціально-комунікативної компетенції; – рівня сформованості художньо-продуктивної компетенції (творча уява як основа художньо-продуктивної компетенції); – рівня сформованості мовленнєвої та комунікативної компетенції	від 5-7 років
5.6.	Методика визначення актуального стану сформованих соціально-психологічних навичок	Інструментарій оцінювання готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : методичні рекомендації / Т. О. Піроженко, І. І. Карабаєва, Л. І. Соловйова, О. Ю. Хартман. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2023. 36 с.	У фокусі аналізу досягнень дитини: – наявність досвіду ігрової діяльності; – наявність досвіду взаємодії з однолітками; – вміння взаємодіяти з дорослим у ситуації освітньої взаємодії; – вміння робити вибір/обирати;	6-7 років

			<ul style="list-style-type: none"> – здатність оцінювати складність гри, вправи, завдання; – здатність об’єктивно оцінювати результат (продукт виконання) власної діяльності; – здатність створювати образи, оперувати в уяві; – вміння виконувати дії за зразком; – вміння виконувати дії за словесною інструкцією; – вміння виявляти цілеспрямованість, активність у досягненні мети, готовність долати труднощі. 	
5.8.	Методика визначення актуального стану сформованих соціально-психологічних навичок	Карабаєва І. І., Савінова Н. В. Моніторинг якості дошкільної освіти: кваліметричний підхід до оцінки розвитку дитини: методичні рекомендації. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2016. С. 95-105.	Визначення рівня сформованості сенсорно-пізнавальної компетенції	від 5-7 років
5.9.	Модель оцінки психологічної готовності до навчання у школі Ю. Гільбуха	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.100-109.	Інтегральна оцінка готовності до навчання в школі	5-7 років
6. Дослідження рівня інтелектуального розвитку				
6.1.	Психолого-педагогічне вивчення	Обухівська А.Г. Психолого-педагогічне вивчення відхилень в інтелектуальному	Вивчення відхилень інтелектуального розвитку дітей	4-5 років

	відхилень в інтелектуальному розвитку дітей молодшого дошкільного віку (авторка Обухівська А. Г.)	розвитку дітей молодшого дошкільного віку. <i>Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій</i> : посібник / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін.; за ред. А. Г. Обухівської. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с. С.49-123. URL: https://lib.iitta.gov.ua/705428/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81_%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81_%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4.pdf	четвертого року життя (молодшого дошкільного віку)	
--	---	--	--	--

4.2. Діагностичний мінімум. Заклади загальної середньої освіти

4.2.1. Початкова школа

1. Дослідження адаптації першокласників до закладу загальної середньої освіти				
1.1.	Діагностичні аркуші «Формування навчальної діяльності» і «Рівень узагальненості знань» (автори Г. Репкіна, Е. Заїка)	Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник. К.: Літера ЛТД, 2006. 416 с.	Виявлення рівнів сформованості компонентів навчальної діяльності	7-10 років
1.2.	Методика «Школа звірів»	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics	Методика спрямована на вивчення особливостей адаптації до школи	7-10 років

		Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.163-164.		
2. Дослідження пізнавальної сфери				
2.1.	Експериментальна методика з визначення відчуття тиску	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу відчуття тиску	6-10 років
2.2.	Експериментальна методика з визначення відчуття дотику	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу відчуття дотику	6-10 років
2.3.	Експериментальна методика з визначення відносного рівня тактильної чутливості	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного рівня тактильної чутливості	6-10 років
2.4.	Експериментальна методика з визначення зорової чутливості	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу зорової чутливості	6-10 років
2.5.	Експериментальна методика з визначення відчуття до кольорових контрастів	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу відчуття до кольорових контрастів	6-10 років
2.6.	Методика визначення типологічних особливостей сприймання (автор Л. Венгер)	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення типологічних особливостей сприймання	від 6 років
2.7.	Методика визначення цілісності сприймання	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства:	Визначення ступеню цілісності сприймання	від 6 років

		практикум. Київ: Главник, 2006.		
2.8.	Методика дослідження сприймання часу	Маценко В. Психологія пізнавальних процесів. К.: Главник, 2008.	Визначення ступеню точності сприймання коротких проміжків часу.	від 6 років
2.9.	Методика «Таблиці Шульте»	Увага дитини. / Упоряд.: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Визначення стійкості уваги і динаміки працездатності.	6-17 років
2.10.	Методика «Червоно-чорні таблиці» (автор Ф. Горбов)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Вивчення здібності до переключення і розподілу уваги	від 6 років
2.11.	Методика «Коректурні спроби» (автори Б. Бурдо, В. Анфімов)	Терлецька Л. Г. Шкільна психодіагностика. К., 2003. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства. К.: ГЛАВНИК, 2006.	Дослідження ступеню концентрації та стійкості уваги	6-17 років
2.12.	Таблиці Крепеліна	Терлецька Л. Г. Психологія дитинства. К.: ГЛАВНИК, 2006	Дослідження складних сенсомоторних реакцій, розумової працездатності, виявлення виснаження, визначення стійкості довільної уваги, характеру його коливань, дослідження переключення уваги, швидкості протікання психічних процесів, стомлюваності при монотонній роботі	від 6 років
2.13.	Тест Тулуз-П'єрона	Готовність дитини до навчання / Упорядник: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. К.: Мікрос-СВС, 2003.	Вимір обсягу та якості довільної уваги (концентрації, стійкості, розподілу, переключення).	7-8 років
3. Дослідження міжособистісних стосунків та соціально-психологічного клімату				
3.1.	Визначення	Терлецька Л. Г. Психологія дитинства:	Визначення міжособистісних	6-10 років

	міжособистісних стосунків Р. Жиля	практикум. К.: Главник, 2006. 144 с.	стосунків	
3.2.	Методика «Вибір у дії»	Самооцінка учня / Упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О.Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Визначити стан дитини в системі міжособистісних відносин, а також структуру групи	від 5 років
3.3.	Методика «Дерево» (Д. Лампен)	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.161-162.	Методика може бути використана для оцінки успішності адаптації дитини на початку шкільного навчання та при переході до середньої ланки. Методика дозволяє досить швидко визначити особливості протікання адаптаційного процесу, виявити можливі проблеми дитини.	6-12 років
4. Дослідження рівня інтелектуального розвитку				
4.1.	Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів (авторки Н. Стадненко, Т. Ілляшенко, А. Обухівська)	Стадненко Н. М., Ілляшенко Т. Д., Обухівська А. Г. Методика діагностики відхилень в інтелектуальному розвитку молодших школярів. Видання друге, перероблене і доповнене. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2006. 36 с. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників. Авторський колектив: Стадненко Н. М., Ілляшенко Т. Д., Борщевська Л. В., Обухівська А. Г. Кам'янець-Подільський: видавництво «Абетка», 1998. 144 с.	Диференціація вікової норми інтелектуального розвитку, затримки психічного розвитку та розумової відсталості у молодших школярів	6-8 років

4.2.2. Основна школа

1. Дослідження адаптації п'ятикласників до умов навчання в основній школі				
1.1.	Методика визначення особистісної адаптованості школярів (автор А. Фурман)	Науково-методичний збірник «Психологія» № 41. К.: Освіта, 1993.	Дослідження адаптації учнів до нових умов навчання в середній школі	від 9 років
2. Дослідження пізнавальної сфери				
2.1.	Експериментальна методика з визначення відчуття тиску	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу відчуття тиску	6-10 років
2.2.	Експериментальна методика з визначення відчуття дотику	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу відчуття дотику	6-10 років
2.3.	Експериментальна методика з визначення відносного рівня тактильної чутливості	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного рівня тактильної чутливості	6-10 років
2.4.	Експериментальна методика з визначення зорової чутливості	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу зорової чутливості	6-10 років
2.5.	Експериментальна методика з визначення відчуття до кольорових контрастів	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення відносного порогу відчуття до кольорових контрастів	6-10 років
2.6.	Методика визначення типологічних	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008.	Визначення типологічних особливостей сприймання	від 6 років

	особливостей сприймання (автор Л. Венгер)	Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.		
2.7.	Методика визначення цілісності сприймання	Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: Главник, 2006.	Визначення ступеню цілісності сприймання	від 6 років
2.8.	Методика дослідження сприймання часу	Маценко В. Психологія пізнавальних процесів. К.: Главник, 2008.	Визначення ступеню точності сприймання коротких проміжків часу.	від 6 років
2.9.	Методика «Таблиці Шульте»	Увага дитини. / Упоряд.: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Визначення стійкості уваги і динаміки працездатності.	6-17 років
2.10.	Методика «Червоно-чорні таблиці» (автор Ф. Горбов)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Вивчення здібності до переключення і розподілу уваги	від 6 років
2.11.	Методика «Коректурні спроби» (автори Б. Бурдо, В. Анфімов)	Терлецька Л. Г. Шкільна психодіагностика. К., 2003. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства. К.: ГЛАВНИК, 2006.	Дослідження ступеню концентрації та стійкості уваги	6-17 років
2.12.	Таблиці Крепеліна	Терлецька Л. Г. Психологія дитинства. К.: ГЛАВНИК, 2006	Дослідження складних сенсомоторних реакцій, розумової працездатності, виявлення виснаження, визначення стійкості довільної уваги, характеру його коливань, дослідження переключення уваги, швидкості протікання психічних процесів, стомлюваності при монотонній	від 6 років

			роботі	
2.13.	Тест Тулуз-П'єрона	Готовність дитини до навчання / Упорядник: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. К.: Мікрос-СВС, 2003.	Вимір обсягу та якості довільної уваги (концентрації, стійкості, розподілу, переключення).	7-8 років
2.14.	Методика оцінки уваги (автор Мюнстенберг)	Увага дитини / Упоряд.: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення рівня концентрації уваги	від 16 років
2.15.	Методика дослідження рівня уваги і самоконтролю (автори П. Гальперін, С. Кабиліцька)	Увага дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення рівня уваги та самоконтролю	від 10 років
2.16.	Дослідження обсягу уваги	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с. Увага дитини / Упоряд.: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Визначення обсягу уваги	від 12 років
2.17.	Дослідження особливостей переключення уваги	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с. Увага дитини / Упоряд.: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Вивчення особливостей переключення уваги	від 12 років

2.18.	Методика дослідження концентрації уваги (тест Торндайка)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження концентрації уваги	від 12 років
2.19.	Методика дослідження інтелектуальної лабільності	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження здатності перемикавання уваги, уміння швидко переходити з вирішення одних завдань на виконання інших, не допускаючи при цьому помилок.	від 13 років
2.20.	Методика «Рахунок»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення обсягу оперативної пам'яті	від 14 років
2.21.	Методика «Піктограма» (автор О. Лурія)	Пам'ять дитини / Упорядник: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: ГЛАВНИК, 2006. Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008.	Вивчення продуктивності запам'ятовування	від 11 років
2.22.	Методика Е. Джекобсона для дослідження обсягу короткочасного запам'ятовування	Маценко В. Психологія пізнавальних процесів. К.: Главник, 2008.	Визначення обсягу короткочасного запам'ятовування	від 11 років
2.23.	Методика дослідження опосередкованого запам'ятовування (автор О. Леонтьєв)	Пам'ять дитини / Упорядник: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: ГЛАВНИК, 2006.	Вивчення ступеню сформованості опосередкованого запам'ятовування дитини	8-12 років

		Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008.		
2.24.	Методика дослідження опосередкованого запам'ятовування (автор Л. Виготський)	Пам'ять дитини / Упорядник: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Вивчення особливостей опосередкованого запам'ятовування	12-17 років
2.25.	Методика дослідження слухової, зорової, моторно-слухової пам'яті	Пам'ять дитини / Упорядник: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: ГЛАВНИК, 2006. Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008.	Вивчення ступеню сформованості слухової, зорової, моторно-слухової пам'яті	8-12 років
2.26.	Методика дослідження запам'ятовування двозначних чисел	Пам'ять дитини / Упорядник: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: ГЛАВНИК, 2006. Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008.	Визначення ступеню сформованості запам'ятовування цифрової інформації	8-12 років
2.27.	Методика дослідження впливу змісту слів на запам'ятовування та відтворення матеріалу (автор О. Нечаєв)	Пам'ять дитини / Упорядник: С. Максименко, Л. Терлецька, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с. Терлецька Л. Г. Психологія дитинства: практикум. Київ: ГЛАВНИК, 2006. Терлецька Л. Г. Психодіагностика розвитку від року до десяти. К.: Главник, 2008.	Визначення впливу змісту слів на запам'ятовування та відтворення матеріалу	від 12 років
2.28.	Методика дослідження образної пам'яті	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші,	Дослідження образної пам'яті	від 10 років

		2011. 616 с.		
2.29.	Методика дослідження логічної та механічної пам'яті	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження логічної та механічної пам'яті	від 12 років
2.30.	Методика дослідження спільних рис. Вербальний тест (субтест із тесту структури інтелекту Р. Амтхауера)	Мислення дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Главник. 2004. 112 с.	Визначення здатності до абстрагування, оперування вербальними поняттями	13-16 років
2.31.	Тест «Аналогії» (субтест із тесту структури інтелекту Р. Амтхауера)	Мислення дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Главник. 2004. 112 с.	Визначення здатності виносити судження, спираючись на аналогії між явищами, виявлення умінь класифікувати різнотипні явища	13-16 років
2.32.	Методика «Наочні ряди В. Дунаєвського»	Мислення дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Главник. 2004. 112 с.	Виявлення умінь встановлювати логічну послідовність змін	від 14 років
2.33.	Методика «Кількісні залежності»	Мислення дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Главник. 2004. 112 с.	Виявлення здатності до формування логічних суджень на абстрактному (математичному) матеріалі	від 16 років
2.34.	Методика «Здатність до логічних міркувань. Фігурний тест» (автор Дж. Баррет)	Мислення дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Главник. 2004. 112 с.	Визначення здатності порівнювати абстрактні об'єкти, виявляти закономірності ряду послідовних змін, і на основі порівняння та аналізу робити відповідні висновки	від 14 років
2.35.	Методика «Здатність до послідовного логічного міркування»	Мислення дитини / Упорядник С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Главник. 2004. 112 с.	Визначення здатності робити правильні висновки на основі порівняння вихідних даних,	від 14 років

	(автор Дж. Баррет)		представлених у невербальній формі	
2.36.	Методика дослідження аналітичності мислення «Числові ряди»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження аналітичності мислення	від 13 років
2.37.	Методика дослідження інтелектуальної лабільності	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення інтелектуальної лабільності	від 14 років
2.38.	Методика дослідження стилю навчання й мислення	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення стилю навчання й мислення	від 12 років
2.39.	Методика дослідження стилю мислення (автори А. Харрісон, Р. Бремсон)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення стилю мислення	від 12 років
2.40.	Методика дослідження впливу установки на спосіб розв'язання задач	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження впливу установки на спосіб розв'язання задач	від 12 років
2.41.	Шкала тестів розумового розвитку А. Біне–Т. Сімона (варіант Л. Термена)	Маценко В. Психологія пізнавальних процесів. К.: Главник, 2008. Інтелектуальні здібності дитини / Упорядник С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. К: Мікрос-СВС, 2003.	Визначення загального показника розумового розвитку дитини	від 15 років
3. Дослідження рівня інтелектуального розвитку				
3.1.	Методика психолого-	Ілляшенко Т. Д. Психолого-педагогічне	Диференційна психолого-	підлітковий вік

	педагогічної оцінки інтелектуального розвитку підлітків (авторка Ілляшенко Т. Д.)	вивчення підлітків у психолого-медико-педагогічній консультації. <i>Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій</i> : посібник / Жук Т. В., Ілляшенко Т. Д., Луценко І. В. та ін.; за ред. А. Г. Обухівської. Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с. С. 124-213.URL: https://lib.iitta.gov.ua/705428/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81_%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81_%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4.pdf	педагогічна діагностика інтелектуального розвитку дітей підліткового віку	
3.2.	Культурно-незалежний тест інтелекту Р. Кеттелла	Інтелектуальні здібності дитини / Упорядник: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. К.: Мікрос – СВС, 2003. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Виявлення рівня розвитку потенційного інтелекту	6-16 років
3.3.	Тест інтелекту Р. Мейлі	Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд.: С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Мікрос-СВС, 2003. 112с.	Вивчення структури інтелекту	12-15 років
3.4.	Шкільний тест розумового розвитку	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Діагностика розумового розвитку дітей	від 12 років
3.5.	Методика дослідження інтелекту	Измерение интеллекта детей: пособие для психолога. ч1. / под ред. Ю. З. Гильбуха. К.,	Визначення загального рівня розвитку інтелекту	5-16 років

	Д. Векслера (WAIS)	1992. 133 с.		
3.6.	Таблиці Равена (шкала прогресивних матриць)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення рівня інтелектуального розвитку	від 14 років
3.7.	Методика дослідження загальних розумових здібностей (за Р. Вандерлік)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Визначення загального рівня інтелектуальних здібностей	від 12 років
3.8.	Інтелектуальний тест Г. Айзенка	Готовність учня до профільного навчання / упоряд. В. Рибалка; за заг. ред. С. Максименка, О. Главник. К: Мікрос-СВС, 2003	Визначення рівня розвитку інтелектуальних здібностей	від 13 років
3.9.	Короткий тест творчого мислення (Торренс П., адаптація О. І. Щєбланової та І. С. Аверіної)	Психологічна діагностика інтелекту, мислення, креативності дитини / Упоряд.: С. Максименко, Л. Кондратенко, О. Главник. К.: Мікрос-СВС, 2003. 112с.	Дослідження творчої обдарованості дітей та підлітків	від 6 до 18 років
3.10.	Методика «Креативність»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження рівня креативності	від 14 років
3.11.	Методика «Дослідження рівня пізнавальної активності учнів» (автор Б. Пашнев)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження рівня пізнавальної активності учнів	9-17 років
3.12.	Опитувальник особистісної схильності до	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші,	Виявлення схильності до творчої поведінки у повсякденному житті	12-17 років

	творчості за Г. Девісом (у редакції Б. Пашнева)	2011. 616 с.		
3.13.	Модифікований тест Дж. Гілфорда на вивчення творчого мислення	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження творчого мислення	5-15 років
4. Дослідження особистісної сфери здобувачів освіти				
4.1.	Дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) (автори Є. Бажин, Є. Голинкін, А. Еткінд)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с. Самооцінка учня / Упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Вимірює локус контролю особистості в різних сферах життєдіяльності	від 14 років
4.2.	Методика дослідження самооцінки	Самооцінка учня / Упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Виявлення рівня загальної самооцінки підлітків	від 11 років
4.3.	Тест-опитувальник для визначення самоставлення особистості (автори В. Столін, С. Пантелєєв)	Готовність учня до профільного навчання / упоряд. В. Рибалка; за заг. ред. С. Максименка, О. Главник. К: Мікрос-СВС, 2003. Самооцінка учня / Упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.	Дослідження емоційного та семантичного змісту ставлення особистості до себе	від 14 років
4.4.	Тест «Автопортрет»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження особливостей самосвідомості, самооцінки особистості	від 12 років
4.5.	Методика «Кінетичний малюнок сім'ї»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші,	Визначення ставлення дитини до членів своєї сім'ї	від 10 років

		2011. 616 с. Самооцінка учня/Упоряд.: С. Максименко, Н. Шевченко, О. Главник. К.: Главник, 2004. 112 с.		
4.6.	Методика дослідження індивідуально-типологічних розбіжностей «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження індивідуально-типологічних особливостей дитини	від 12 років
4.7.	Методика «Дім-Дерево-Людина» (автор Дж. Бак)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження симптомкомплексів емоційної сфери особистості	від 10 років
4.8.	Тест «Неіснуюча тварина»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження особистісних якостей	від 10 років
4.9.	Тест руки (автор Е. Вагнер)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Прогнозування відкритої агресивної поведінки	від 14 років
4.10.	Тест «Малюнок дерева»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Виявлення особистісних особливостей досліджуваного	від 10 років
4.11.	Опитувальник темпераменту Я. Стреляу	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші,	Дослідження особливостей темпераменту	від 14 років

		2011. 616 с.		
4.12.	Опитувальник «PEN» (автори Г. Айзенк, С. Айзенк)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження типу темпераменту	від 14 років
4.13.	Опитувальник Г. Айзенка для визначення типу темпераменту	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. П. Петрище. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2011. 616 с.	Дослідження типу темпераменту	від 10 років
4.14.	Методика О. Зворикіна «Особистісний соціометричний тест» (анкети 2 і 3)	Терлецька Л. Т. Психологія зрілості: практикум. Навчальний посібник. К.: Главник, 2006. 144 с.	Дослідження типу акцентуації підлітка та провідних емоцій сучасного моменту.	12-16 років
4.15.	Опитувальник для ідентифікації типів акцентуацій характеру у підлітків А. Лічко- К. Леонгарда (модифікація С. Подмазіна)	Подмазін С. І., Сібіль О. І. Як допомогти підлітку з важким характером. К.: НПЦ Перспектива, 1996. 160 с.	Ідентифікація типів акцентуації характеру, який дозволяє визначити відхилення у розвитку рис характеру, які ще перебувають у межах норми, але наближуються до ризику появи дисгармоній і патологічних проявів у цій сфері особистості учня	12-16 років
4.16.	Методика «Шкала тривожності» Дж. Тейлора	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження рівня тривожності	від 12 років
4.17.	Методика дослідження вольової саморегуляції А. Зверькова та	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження міри опанування особистою поведінкою в різноманітних ситуаціях, здатність свідомо керувати своїми діями,	від 14 років

	Є. Ейдмана		бажаннями, станами	
4.18.	Методика дослідження міжособистісного сприйняття у конфліктній ситуації А. І. Ташевої (модифікація О. В. Місенко)	Предко В. В. Технологія розвитку життєстійкості як умови попередження конфліктної поведінки підлітків. <i>Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти.</i> / за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : Ніка-Центр, 2021. С. 57-103. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729197	Вивчення міжособистісної поведінки, рівня конфліктності	підлітки, дорослі
4.19.	Методика дослідження соціальної адаптованості	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження соціальної адаптованості	від 12 років
4.20.	Тест «Дослідження особистісної адаптованості школярів»	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження особистісної адаптованості школярів	від 12 років
4.21.	Опитувальник САН	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження рівня самопочуття, активності, настрою	від 12 років
4.22.	Методика дослідження показників та форм агресії (А. Басса та А. Дарки, адаптація О. Осницького)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження показників та форм агресії	від 12 років
4.23.	Дитячо-підліткова шкала перфекціонізму (П. Хьюїтт та	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич,	Діагностика перфекціонізму	11-17 років

	Г. Флетт, адаптація А. Вавілової)	В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.189-194.		
4.24.	Методика «Стратегія боротьби з конфліктами» (Д. Веттен, К. Камерон)	Предко В. В. Технологія розвитку життєстійкості як умови попередження конфліктної поведінки підлітків. <i>Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти</i> / за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : Ніка-Центр, 2021. С. 57-103. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729197	Визначення рівня компетентності в управлінні конфліктами.	підлітки, дорослі
4.25.	Тест «Оцінка рівня конфліктності особистості»	Предко В. В. Технологія розвитку життєстійкості як умови попередження конфліктної поведінки підлітків. <i>Психологічний супровід формування демократичних засад та профілактики і розв'язання конфліктів у закладі освіти</i> / за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : Ніка-Центр, 2021. С. 57-103. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729197	Визначення рівня конфліктності	підлітки, дорослі
4.26.	Діагностика емпатії (автори А. Меграбян, М. Епштейн)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження емпатичних тенденцій учня, таких як рівень вираженості здатності до емоційного відгуку на переживання іншого і ступінь відповідності / невідповідності знака переживань об'єкта і суб'єкта емпатії	від 11 років
4.27.	Методика дослідження наполегливості	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження наполегливості учня	від 15 років

4.28.	Методика дослідження імпульсивності (автор В. Лосенков)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження імпульсивності учня	від 14 років
4.29.	Методика дослідження вольової організації особистості (автор А. Хохлов)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження особливості особистості в своєрідності способів і шляхів досягнення поставленої мети	від 14 років
4.30.	Шкала депресії (адаптація Т. Балашової)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Диференціальна діагностика депресивних станів у учнів і станів, близьких до депресії	від 14 років
4.31.	Тест на виявлення суїцидальних намірів (Н. Шавровська, О. Гончаренко, І. Мельникова)	Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження ступеня виявлення суїцидальних намірів	10-17 років
4.32.	Дослідження суб'єктивного відчуття самотності. Опитувальник Д. Рассела і М. Фергюсона	Терлецька Л. Т. Психологія зрілості: практикум. Навчальний посібник. К.: Главник, 2006, 144 с.	Дослідження рівня усвідомлення самотності	10-16 років
4.33.	Дослідження самооцінки психічних станів опитувальник Г. Айзенка	Терлецька Л. Т. Психологія зрілості: практикум. Навчальний посібник. К.: Главник, 2006, 144 с.	Дослідження рівня тривоги, фрустрації, агресивності, ригідності	10-16 років
4.34.	Методика дослідження соціально-ситуаційної тривоги О. Кондаша	Терлецька Л. Т. Психологія зрілості: практикум. Навчальний посібник. К.: Главник, 2006, 144 с. Байбіна Ю. В., Гончарова С. В. Обліково-звітна	Дослідження рівня тривоги	10-16 років

		документація шкільного психолога. Х. : Вид. група «Основа», 2010. 216 с.		
4.35.	Діагностика вад особистісного розвитку (ДВОР) (автор З. Карпенко)	Діагностичні методики: збірник / (укладач : М. В. Лемак, В. Ю. Петрище). Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.	Дослідження різних сторін особистісного розвитку підлітка	9-11 років
4.36.	Методика діагностики рівня шкільної тривожності Філіпса	Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. К.: Мікрос-СВС, 2003.111 с. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М. В. Лемак, В. Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с. Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.169-173	Дослідження рівня і характеру тривожності, пов'язаної зі школою у учнів	від 10 років
4.37.	Методика дослідження переважних мотивів у поведінці підлітків	Туріщева Л. В. Настільна книга практичного психолога: Навчально-методичний посібник для вчителя. Х.: Вид. група «Основа», 2009. 256 с.	Дослідження переважних мотивів у поведінці підлітків	11-15 років
4.38.	Методика дослідження мотивів діяльності	Туріщева Л.В. Настільна книга практичного психолога: Навчально-методичний посібник для вчителя. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. 256 с.	Дослідження мотивів діяльності, ціннісних орієнтацій	11-15 років
4.39.	Методика вимірювання мотивації успіху Т. Елерса	Бойбіна Ю. В., Гончарова С. В. Обліково-звітна документація шкільного психолога. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 216 с.	Дослідження мотивації досягнень	від 10 років

4.40.	Дослідження самооцінки мотивації схвалення Д. Марлоу, Д. Крауна	Терлецька Л. Психологія зрілості: практикум. Навч. посіб. К.: Главник, 2006. 144с.	Дослідження готовності підлітків відповідати соціальним нормам.	від 11 років
4.41.	Дослідження мотивації «успіху/невдач» (автори В. Мельников, Л. Ямпольський)	Терлецька Л. Психологія зрілості: практикум. Навч. посіб. К.: Главник, 2006. 144с.	Дослідження рівня індивідуальних особливостей мотивації досягнення успіху і уникнення невдач у підлітковому віці.	від 11 років
4.42.	Методика «Мотивація навчання»	Туріщина Л. В., Гончаренко О. В. Вивчення особистості школяра і педагога. Х.: «Основа», 2007. 144 с.	Дослідження ставлення до предмету, змісту, процесу, результату навчально-пізнавальної діяльності.	від 11 років

4.2.3. Старша школа

1. Дослідження професійних здібностей, схильностей здобувачів освіти				
1.1.	Орієнтовно-діагностична анкета інтересів учнів (ОДАСІ-2) (С. Карпіловська, Б. Федоришин)	Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 204-211. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf	Визначення спрямованості навчальних інтересів. Визначення мотиваційної готовності до профільного навчання	15-17 років

1.2.	Методика ПРОФІЛЬ (А. Голомшток, Г. Резапкіна)	Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 204-211. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf	Допомагає визначити або уточнити інтерес до певного предмету і спорідненого напрямку професійної діяльності	13-17 років
1.3.	Опитувальник професійної спрямованості особистості ОПС (Дж. Голланд)	Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 128-133. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова. Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.224-238.	Визначає ступінь зв'язку типу особистості зі сферою професійної діяльності, до якої є природні нахили.	15-17 років
1.4.	Методика діагностики	Психологія професійної діагностики та	Визначення рівня спрямованості	15-17 років

	професійної спрямованості особистості (Б. Басс)	професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 194-200. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf	особистості на себе, на спілкування, на працю	
1.5.	Опитувальник професійних настановлень підлітків (І. М. Кондаков)	Мерзлякова О. Л., Євдокімова О. Г. Методики професійного визначення. Київ: «Шкільний світ», 2011. С. 17-21.	Дозволяє схарактеризувати професійні настановлення учнів за такими параметрами: нерішучість-впевненість у професійному виборі, раціоналізм-імпульсивність, оптимізм-реалізм, висока самооцінка-занижена, залежність - незалежність	14-16 років
1.6.	Опитувальник «Якорі кар'єри» (автор Е. Шейн)	Мерзлякова О. Л., Євдокімова О. Г. Методики професійного визначення. Київ: «Шкільний світ», 2011. С. 70-76.	Дозволяє виявити кар'єрні орієнтації учнів, що певним чином структурує уявлення учнів про бажаний професійний шлях і специфіку бажаних стилів подальшої діяльності	14-17 років
1.7.	Методика самооцінки кар'єрного розвитку учнівської молоді «СКРУМ» (О. Ігнатович)	Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 178-179. URL:	Дозволяє виявити рівні розвитку суб'єктивних уявлень учнів про власний кар'єрний розвиток (очікування, перспективи)	14-17 років

		https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf		
1.8.	Морфологічний тест життєвих цінностей МТЖЦ (В. Сопов, Л. Карпушина)	Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 163-177. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf	Дозволяє визначити пріоритетні цінності та життєві сфери	14-17 років
1.9.	Методика виявлення й оцінки комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2) (В.Синявський, Б.Федоришин)	Психологія професійної діагностики та професійного консультування: практичний посібник / О. М. Ігнатович, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. С. 180-193. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728940/1/15%20%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A4%D0%95%D0%A1%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf	Спрямована на виявлення рівнів комунікативних та організаторських здібностей важливих у певних видах професійної діяльності (педагогічна тощо)	14-17 років
1.10.	Опитувальник «Ваша	Щербакова І. М., Стадник Г. А.	Дозволяє визначити мотиви	14-17 років

	майбутня професія» (Л. Лучко)	Психодіагностика професійного самовизначення особистості: навч.-метод. посіб. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. С. 17-22. URL: https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/62-1.pdf	вибору майбутньої професії та усвідомленість вибору	
2. Дослідження індивідуальних особливостей старшокласників				
2.1.	Словесні триади В. Меде, К. Піорковський Піктограма О. Лурія. Незвичайне використання Дж. Гілфорд.	Барко В. І., Панок В. Г., Лазаревський С. В. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі: Методичні рекомендації для практикуючих психологів. К.-Тернопіль, 2000, 30 с. https://lib.iitta.gov.ua/711684/1/%D0%B4%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%83.pdf	Вивчення особливостей творчого потенціалу, дослідження дивергентного мислення	11-17 років
2.2.	Опитувальник толерантності до невизначеності. С. Баднер.	Остапович В. П., Барко В. В., Барко В. І. Використання адаптованих зарубіжних психодіагностичних методик в Національній поліції України: психол. практикум. К.: Видавництво Людмила, 2022. 320 с. https://ndi.mvs.gov.ua/files/pdf/Psykholohichnyy_praktykum.pdf?fbclid=IwAR2ZfRPQ42sr7dAIpu2HEWg7II0DJ6Tl9k2ofs7zhhe3bA8uQlog4rHtU-0	Дослідження характерологічних особливостей	14-17 років
2.3.	Опитувальник групових ролей. Р. Белбін.	Барко В. В., Бойко-Бузиль Ю. Ю., Євдокимова О. О. Адаптований українськомовний опитувальник групових ролей Белбіна і	Дослідження групових ролей	14-17 років

		результати його використання в роботі з персоналом Національної поліції України. <i>Психологічний часопис</i> . 2021. № 8 (52). С. 7–17. DOI: https://doi.org/10.31108/1.2021.7.8.1		
2.4.	Опитувальник Великої П'ятірки. О. Джон, Л. Науман, С. Сото	Остапович В. П., Барко В. В., Барко В. І. Використання адаптованих зарубіжних психодіагностичних методик в Національній поліції України: психол. практикум. К.: Видавництво Людмила, 2022. 264 с.	Дослідження особистісних характеристик	14-17 років
2.5.	Опитувальник «Міні-Мульт» (І. Кінканнон)	Барко В. В., Барко В. І., Макаренко П. В. Можливості адаптованого україномовного опитувальника «Міні-Мульт» для використання в роботі з персоналом поліції. <i>Вісник Національного університету оборони України</i> . 2023. № 3 (73). С. 3-17. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-73-3-5-17	Дослідження особистісних характеристик старшокласників.	14-17 років
2.6.	Інститути та механізми соціалізації (А. Лучінкіна)	Психодіагностика розвитку особистості в умовах сімейної соціалізації: наук.-метод. пос. / за ред. О. І. Власової, Н. М. Булатевич, В. Є. Луньова Ontario: Accent Graphics Communication & Publishing (Canada). 2020. 323 с. С.244-249.	Виявити провідні інститути і механізми соціалізації.	14-18 років
2.7.	Комплекс психодіагностичного інструментарію для вивчення адаптації учнів 10-го класу (ПТНЗ, ВНЗ) до нових умов навчання в	Робоча книга працівника психологічної служби: практичний посібни. Т. 1: Адаптація дітей (учнів/студентів до навчально-виховного процесу / наук. ред.: В. Г. Панок; авт. кол. 1 т.: Н. В. Сосновенко, А. І. Тінякова. Видання 2-е. К.: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. 112 с.	Дослідження рівня адаптованості учнів 10-го класу (ПТНЗ, ВНЗ) до нових умов навчання в закладі освіти	від 14 років

	навчальному закладі (автори Н. Сосновенко, А. Тінякова)				
2.8.		Методика PARI (автори: Е. Боярин, Р. Белл, адаптована Т. Нещерет)	Мілютіна К. Психологія сім'ї. Техніки раціонально-інтуїтивної психокорекції родини. К.: Главник, 2007. 144 с.	Вивчення ставлення батьків до різних сторін сімейного життя (сімейної ролі), вивчення ставлення батьків до дитини й життя в родині, особливостей батьківсько-дитячих відносин	Батьки

4.3. Діагностичний мінімум. Дослідження стану ментального здоров'я учасників освітнього процесу

Дослідження стану ментального здоров'я учасників освітнього процесу				
1.	Методика самооцінки емоційних станів (автори А. Уессман, Д. Рікс)	Кляпець О. Я., Лазоренко Б. П., Лепіхова Л. А., Савінов В. В. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / за ред. Т. М. Титаренко. К. : Міленіум, 2009. С. 21-23. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707742/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%81	Дослідження емоційного стану	старше 18 років

		D1%82%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83-(%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA)-2009.pdf		
2.	Госпітальна шкала тривоги і депресії (HADS) (автори Zigmond A. S., Snaith R. P.)	URL: https://www.vz.kiev.ua/wp-content/uploads/2021/01/Gospitalna-shkala-tryvogy-i-depresiyyi.docx	Скринінгове виявлення ознак тривоги і депресії	старше 18 років
3.	Опитувальник для скринінгу посттравматичного стресового розладу	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Т. 1. / заг. ред. Н. Пророк. К., 2018. С. 129. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf	Скринінгове виявлення проявів посттравматичного стресового розладу	старше 18 років
4.	Опитувальник ризику суїциду	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Т. 1. / заг. ред. Н. Пророк. К., 2018. С. 146-147. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf	Дослідження самоагресії	старше 18 років
5.	Методика дослідження копінг-поведінки в стресових ситуаціях (автори С. Норман, Д. Ф. Ендлер, Д. А. Джеймс, М. І. Паркер; адаптація Т. А. Крюкової)	Кляпець О. Я. , Лазоренко Б. П., Лепіхова Л. А., Савінов В. В. Методики вивчення повсякденного стресу і способів розв'язання кризових життєвих ситуацій / за ред. Т. М. Титаренко. К. : Міленіум, 2009. С. 112-114. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707742/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8F%D0%BA%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%	Дослідження психологічних стратегій подолання стресової ситуації	старше 18 років

		D1%82%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83-(%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA)-2009.pdf		
6.	Тест BASIC Ph (М. Лахад)	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Т. 2. / заг. ред. Л. Царенко. К., 2018. С. 225-227. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/c/430829.pdf URL: https://arpp.com.ua/blog/resursooriyentovana-model-stresodolannya-basic-ph/	Дослідження стресостійкості, (психологічної резильєнтності) Дослідження внутрішніх ресурсів членів колективу та батьків	старше 18 років
7.	ACEs – Adverse Childhood Experiences Questionnaire – Опитувальник шкідливого досвіду дитинства	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кохун О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології» ; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Вимірює 10 видів дитячих психотравм або типів шкідливого досвіду дитинства, які включають: емоційне та фізичне насильство; нехтування родинними обов'язками; досвід, пов'язаний з життям у дисфункціональній родині; гендерно-обумовлене насильство; втрата батьків; розлучення; ув'язнення члена родини.	старше 18 років
8.	Напівструктуроване інтерв'ю для оцінки травматичних переживань дітей	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / заг. ред. Н. Пророк. Київ, 2018. С. 179. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf	1-частина: загальний скринінг по травматичних подіям; 2-частина: оцінка наявності проявів ПТСР (відповідно діагностичним критеріям DSM-5)	діти 10-13 років

9.	Контрольний перелік життєвих подій (LEC)	Карачевський А. Б. Адаптація шкал та опитувальників українською та російською мовами щодо посттравматичного стресового розладу. <i>Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П. Л. Шупика</i> . 2016. Вип. 25. С. 607-623. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2016_25_97	Діагностика симптомів ПТСР	від 18 років
10.	Шкала оцінки впливу травмівної події (IES-R)	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / заг. ред. Н. Пророк. Київ, 2018. С. 144. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf	Вивчення впливу травмівної події	від 18 років
11.	Каузометричне опитування	Панок В. Г., Рудь Г. В. Психологія життєвого шляху особистості : Монографія. К.: Ніка-Центр, 2006. 280 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724267	Опитування спрямовано на виявлення того, як різні люди сприймають своє минуле, теперішнє і майбутнє, як вони переживають і оцінюють час свого життя	
12.	Батьківська анкета для оцінки травматичних переживань дітей	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. С. 185. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf	1-частина: загальний скринінг по травматичних подіях (які можливо пережила дитина); 2-частина: оцінка наявності проявів ПТСР (відповідно діагностичним критеріям DSM-5)	діти до 10 років
13.	Бланкова методика спостереження за дітьми	Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. / заг. ред. Н. Пророк. Київ, 2018. С. 190. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf	Виявлення симптомів психологічних розладів у дітей, які пережили важкі травмівні ситуації	діти дошкільного віку, молодші школярі

		.pdf		
14.	Дитячий модифікований варіант Місісіпської шкали оцінки посттравматичних реакцій (модифікація М. Г. Магомедова).	Пророк Н. В., Кондратенко Л. О., Чекстере О. Ю., Манилова Л. М., Царенко Л. Г. Інструментарій посткризової психологічної діагностики. <i>Соціальний педагог</i> . Спецвипуск. № 5 (125). травень 2017.	Наявність симптомів ПТСТР	діти дошкільного віку, молодші школярі
15.	Опитувальник «Індекс благополуччя ВООЗ-5» (WHO-5 WELL-BEING INDEX) (адаптація Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О. В. Креденцер)	Опитувальник «Індекс благополуччя ВООЗ-5» (WHO-5 WELL-BEING INDEX) (адаптація Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О. В. Креденцер). URL: Karamushka_Practycum_2023.indd (iitta.gov.ua)	Вимірює рівень психологічного благополуччя особистості	від 9 років
16.	SCARED (Screen for Child Anxiety Related Disorders) (Developed by Boris Birmaher, MD, Suneeta Khetarpal, MD, Marlane Cully, MEd, David Brent, MD, and Sandra McKenzie, PhD. Western Psychiatric Institute and Clinic, University of Pgh. (10/95)) Переклад	URL: https://i-cbt.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/SCAREDp_ukr.pdf	Опитувальник для вивчення рівня тривожності дитини (самооцінка дитини і оцінка стану дитину батьками)	від 7-8 років

	українською Український католицький університет			
17.	NIAAA – Короткий скринінг вживання тютюну, алкоголю та наркотиків для молоді	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокур О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології» ; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Вимірювання залежної поведінки у дітей та підлітків. Раннє виявлення алкогольних проблем та їх профілактика.	9-18 років
18.	CRAFFT – Скринінг на поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю та наркотиків для підлітків.	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокур О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології» ; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Скринінг на поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю та наркотиків для молоді. Опитувальник спрямований на виявлення проблем внаслідок вживання алкоголю та наркотиків в останні 12 місяців.	12-18 років (віковий діапазон може бути розширений до 10-24 років)
19.	APQ – Alabama	Українське Лонгітюдне Дослідження =	Поведінкові проблеми дитини.	6-17 років (передбачає

	Parenting Questionnaire – Сімейний Алабамський опитувальник (багатовимірний опитувальник для дітей та батьків)	Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокус О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практи. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології» ; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Вимірюється 6 груп показників виховання дітей: включеність; позитивне виховання; нагляд і моніторинг; дисципліна; використання тілесних покарань; інші дисциплінарні практики	паралельне заповнення опитувальника батьками дітей)
20.	PBP – Peer Behavior Profile – Профіль поведінки друзів	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокус О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практи. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Вимірювання проблемної поведінки (конвенційної та неконвенційної поведінки), включаючи легкі форми соціальних відхилень, делінквентну поведінку, сексуальну поведінку, вживання алкоголю та наркотиків.	11-17 років
21.	IBS – Illinois Bully Scale: Student Version – Іллінойська шкала булінгу (шкільний варіант)	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокус О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практи.	Вимірювання булінгу відповідно до ролі, яку виконує учень, – кривдника чи жертви: Частина 1. Булінг (кривдник) – вимірює ступінь залучення учнів до знущань; Частина 2. Віктимізація	11-17 років

		психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	(жертва) – вимірює ступінь, в який учні самі стали жертвами знуцань.	
22.	ACSS-FAD – Acquired Capability for Suicide Scale - Fearlessness About Death – Шкала набутої здатності до самогубства та відсутності побоювання смерті	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка, УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Вимірювання здатності до самогубства на основі відсутності побоювань смерті та страху відчути біль.	11-17 років
23.	Прямі запитання щодо суїцидальних проявів Національного опитування з вживання наркотиків та здоров'я США	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Кокун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка, УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка	Вимірювання суїцидальної поведінки та проваючих факторів.	11-17 років

		НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022		
24.	UCLA Loneliness Scale – Шкала самотності та соціальної ізоляції	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвили дослідж. / Максименко С. Д., Кокун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Вимірювання самотності та соціальної ізоляції.	з 11 років
25.	PHQ-4 – The Patient Health Questionnaire-4– Опитувальник здоров'я пацієнта (4 запитання для виявлення депресії та тривожності)	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвили дослідж. / Максименко С. Д., Кокун О. М., Панок В. Г. та ін. ; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Ультракороткий скринінг психологічного дистресу, депресії та тривожності	з 11 років
26.	GSE – The General Self-Efficacy scale – Шкала загальної	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів	Оцінка загального сприйняття самоефективності з метою передбачення успішності	з 11 років

	самоефективності	трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Коқун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка, УНМЦ практи. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	подолання життєвих перешкод, а також адаптації після переживання стресових подій. Шкала спрямована на оцінку здатності виконувати нові або складні завдання, аби впоратися з труднощами в різних сферах функціонування людини.	
27.	АНР-SF – Short Form Adolescent Health Promotion scale – Шкала оцінювання поведінки з підтримки здоров'я (скорочений варіант для підлітків)	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Коқун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка, УНМЦ практи. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Підтримка здоров'я – Health Promotion – є комплексним концептом який використовується ВОЗ та Центром по контролю за захворюваннями. Шкала включає шість субшкал: харчування, соціальна підтримка, відповідальність за підтримку здоров'я, задоволеність життям, фізичні вправи та управління стресом.	11-18 років
28.	BFI-10 – Скорочений варіант П'ятифакторного опитувальника особистості «Велика П'ятірка»	Українське Лонгітюдне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвилі дослідж. / Максименко С. Д., Коқун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка, УНМЦ практи. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ	Діагностика особистості за п'ятифакторною моделлю, яка передбачає, що особистість людини включає в себе п'ять загальних і відносно незалежних рис (диспозицій): Екстраверсія (extraversion, E); Згода (agreeableness, A), здатність прийти	з 11 років

		«Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	до згоди; Свідомість (conscientiousness, C), усвідомленість; Нейротизм (neuroticism, N); Відкритість досвіду (openness to experience, O).	
29.	RI-5-BF – Дітячий та підлітковий Індекс реакцій Посттравматичного стресового розладу для DSM-5 (Brief Screen UCLA Child/Adolescent PTSD Reaction Index for DSM-5)	Українське Лонгітудне Дослідження = Ukrainian Longitudinal Study (ULS) : Метод. рек. з використання психодіагност. інструментів трет. хвили дослідж. / Максименко С. Д., Кокун О. М., Панок В. Г. та ін.; НАПН України, Ін-т психології імені Г. С. Костюка , УНМЦ практ. психології та соц. роб.; НАМН України, ДУ «Ін-т охорони здоров'я дітей та підлітків», ДУ «Ін-т неврології психіатрії та наркології»; Харків. нац. ун-т. внутр. справ ; Ун-т Вейна. Київ: Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. DOI: https://doi.org/10.32631/uls2022	Діагностика ПТСР (посттравматичного стресового розладу) у дітей.	7-18 років

V. ПСИХОДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Розділ підготовлено Пророк Наталією Василівною, доктором психологічних наук, старшим науковим співробітником, завідувачкою лабораторії психодіагностики та науково-психологічної інформації Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Практичні психологи закладів освіти у своїй роботі з метою дослідження ментального здоров'я здобувачів освіти можуть застосовувати:

- Напівструктуроване інтерв'ю для оцінки травматичних переживань дітей
- Опитувальник для скринінгу посттравматичного стресового розладу
- Контрольний перелік життєвих подій (LEC)
- Контрольний перелік питань для оцінки ПТСР (PCL-5) (який є 2 і 3 частинами опитувальника «Контрольний перелік життєвих подій (LEC)»)
- Шкала оцінки впливу травмивної події (IES-R)
- Батьківська анкета для оцінки травматичних переживань дітей
- Бланкова методика спостереження за дітьми
- Дитячий модифікований варіант Місісіпської шкали оцінки посттравматичних реакцій (модифікація М.Г. Магомедова)
- Модифікована шкала оцінювання впливу травмивної події на дітей (CRIES-8)

Важливо поінформувати батьків (опікунів) про можливість розвитку порушень психоемоційної сфери після пережитої травмивної події, коротко описати можливі симптоми (наприклад, проблеми зі сном, нічні жахи, труднощі концентрації і дратівливість). Якщо виявлені симптоми зберігаються понад місяць, необхідно порадити батькам звернутися до дитячого психоневролога, невропатолога, психіатра.

Потрібно пам'ятати, якщо травмивна подія стосується родини, то її наслідки поширюються на всіх членів сім'ї. Тому, проводячи психологічне

обстеження дітей і підлітків, важливо вивчити й особливості сім'ї, в якій вони живуть, адже на дитячі симптоми можуть впливати симптоми дорослих. Бажано, щоб психологічна допомога надавалася паралельно дорослим і дітям. А психологічна діагностика дітей у цьому випадку може виконувати функцію координації психологічної допомоги всім членам родини. Адже відомо, що одним із важливих кроків у наданні допомоги дітям, які переживають психотравму, є підтримка дорослих, щоб ті могли краще турбуватися про своїх дітей.

Не можна робити висновку (зокрема, і про симптоми дитини) лише на основі інформації, одержаної від батьків чи опікуна. Адже дорослі не завжди можуть зрозуміти свою дитину. Наприклад, діти, особливо до 8-річного віку, можуть прямо не скаржитися на симптоми ПТСР, на такі як повторне переживання чи уникання. Натомість вони скаржаться на проблеми зі сном. Тому для точнішого розпізнання симптомів рекомендовано ставити запитання і дитині, і її батькам (опікунам).

У складних випадках, що виходять за рамки компетенції практичного психолога закладу освіти, необхідно переадресувати дитину до суміжних фахівців – дитячого психотерапевта, дитячого психоневролога, невропатолога, психіатра.

НАПІВСТРУКТУРОВАНЕ ІНТЕРВ'Ю ДЛЯ ОЦІНКИ ТРАВМАТИЧНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ ДІТЕЙ

(для дослідження симптомів ПТСР у дітей 10-13 років)

Джерело: Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навч. посіб. Н. Пророк. Т. 1. К., 2018. С. 129. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

Для дослідження симптомів ПТСР у дітей 10–13 років був розроблений метод напівструктурованого інтерв'ю. Інтерв'ю включає скринінгову частину і набір із 42 питань. Питання інтерв'ю побудовані на підставі симптомів критеріїв А, В, С, D і шкали для клінічної діагностики ПТСР DSM

III-R. Для відповідей дітей використовуються шкали з трьох пунктів («так – не знаю – ні» або «ніколи – один раз за останній місяць – більше одного разу за останній місяць»).

ПРОЦЕДУРА ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

В ході проведення інтерв'ю можна виділити п'ять етапів:

1. Встановлення психологічного контакту з досліджуваним.
2. Вступна частина.

На цьому етапі з дитиною проводиться бесіда про травмивні події, що трапляються з дітьми. Мета роботи на цьому етапі – налаштувати дитину на подальшу розмову і зняття тривожності. На цьому етапі також збирається попередня інформація про травмивний досвід дитини. Дані заносять до протоколу. Якщо подія названа дитиною відповідає критерію А шкали для клінічної діагностики ПТСР DSM-IV (дитина була свідком або зіткнулася з випадком чи подіями, що включали фактичну або сприйняту загрозу життю або серйозного пошкодження, або загрозу фізичної недоторканності стосовно до себе або іншого), можна відразу переходити до опитування, оминаючи скринінг.

3. Скринінг.

Мета – отримати повніші відомості про травматичний досвід дитини. Якщо дитина не змогла згадати жодної травмивної події, або випадок, про який розказала дитина, не відповідає критерію А шкали для клінічної діагностики ПТСР DSM-IV, дитині пропонується список травмивних подій, які могли призвести до розвитку симптомів ПТСР. Інформацію записують в протокол.

4. Опитування – основна частина інтерв'ю.

Воно спрямоване на вимірювання посттравмивної симптоматики. Із 42 питань перші 4 стосуються критерію А (інтенсивні негативні емоції в момент травми: страх, безпорадність чи жах). Якщо в житті дитини не було травмивних переживань, цих запитань не ставлять. Якщо дитина розповіла про подію, що могла б призвести до розвитку симптомів ПТСР, то інші

питання (за критеріями В, С, D, F) ставлять щодо цієї події. В іншому випадку питання фокусують на почуттях і переживаннях дитини за останній місяць безвідносно до події.

5. Стадія завершення.

Мета цієї стадії – усунути негативі емоції, спричинені спогадами про травмівний епізод.

Далі наводимо бланк методики, опрацювання та інтерпретація даних.

Прізвище, ім'я _____
Вік _____ Стать _____ Дата _____

	Вік (років)
Неповна сім'я	
Розлучення батьків	
Дисгармонійна сім'я	

	Вік (років)
Автомобільна катастрофа	
Інша катастрофа (нещасний випадок)	
Пожежа	
Стихійне лихо	
Серйозне фізичне захворювання	
Тривала або повторні госпіталізації	
Фізичне насильство	
Сексуальне домагання або насильство	
Смерть близької людини	
Перебування в зоні військових дій	
Перебування в якості заручника	
Інша травмівна подія (<i>уточніть</i>)	

№ з/п	Критерій	Питання	Допустимі пояснення	Кодування відповідей
1	A	Чи відчував ти жах, коли це відбувалося?	Дуже сильний страх	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
2	A	Чи відчував ти, що не можеш нічого змінити?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
3	A	Чи відчував ти, що ніхто не може тобі допомогти в цій ситуації?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
4	A	Чи відчував ти огиду, коли це відбувалось?	Чи здавалося тобі те, що відбувалося в той момент неприємним, гидким?	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2

5	A	Чи був ти більш дратівливим, рухливим відразу після того, як це сталося?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
6	B	Чи пригадуєш ти якісь неприємні ситуації, які з тобою відбулися? Якщо так, то як часто?	У більшості людей у житті трапляються неприємні ситуації, а з тобою траплялися?	Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
7	B	Ти говориш комусь про ці спогади? Якщо так, то як часто? Якщо ні, то тому, що не хочеш розповісти, чи тому, що не пригадуєш?	Ти не хочеш розповідати про ці ситуації, бо не пригадуєш, чи тобі не хочеться комусь про них розповідати?	Ні – 0; 1 раз – 1; пригадує, але не розповідає – 1; більше ніж раз – 2
8	B	Чи погіршується твоє самопочуття, коли щось нагадує тобі про неприємну подію?	Наприклад, у тебе починає сильніше битися серце, частішає дихання, пітніють руки, болить голова	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
9	B	Чи ти думав коли-небудь про якусь неприємну ситуацію, коли тобі зовсім не хотілося про неї думати? Якщо так, то як часто?		Ні – 0 1 раз – 1; більше разу – 2
10	B	Чи ти уявляв якусь неприємну ситуацію, що трапилася з тобою? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
11	B	Чи ти малював якусь неприємну ситуацію, що трапилася з тобою? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більш разу – 2
12	B	Чи бувало так, що неприємні почуття, які ти колись переживав, виникали у тебе знову, ніби та ситуація повторювалась, і ти знову повертався в той час? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
13	B	Чи траплялося, що ти поведився так, ніби неприємна ситуація, яка з тобою колись траплялася, повторилася знову? Якщо так, то як часто?	Чи буває, що ти поводишся так, ніби якась неприємна ситуація, що з тобою колись відбувалася, повторюється?	Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2

14	D	Чи буває, що тобі важко заснути? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
15	D	Чи буває, що ти прокидаєшся вночі? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більш разу – 2
16	D	Чи буває, що ти прокидаєшся вранці занадто рано? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
17	D	Чи стали тобі сниться неприємні сни, кошмари? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
18	B	Чи снилися тобі сни про неприємну подію, яка з тобою колись сталася? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
19	F	Чи приходиш ти іноді вночі спати до батьків? Якщо так, то як часто?		Ні – 0; 1 раз – 1; більше разу – 2
20	D	Чи схоплюєшся ти, коли чуєш несподіваний або гучний звук?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
21	D	Чи став ти дратівливішим?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
22	D	Чи став ти частіше сваритися з іншими людьми?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
23	C	Чи намагаєшся ти триматися на відстані від друзів і однокласників?	Чи буває так, що ти намагаєшся триматися окремо від своїх друзів?	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
24	F	Чи важко тобі залишатися наодинці з друзями та однокласниками?	Коли, наприклад, у класі або в якомусь іншому місці залишаються тільки одна людина і ти	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
25	C	Чи намагаєшся ти триматися подалі від дорослих?	Чи буває так, що ти намагаєшся триматися окремо від батьків і вчителів	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2

26	F	Чи важко тобі залишатися наодинці з учителями?	Коли, наприклад, у класі або в якомусь іншому місці залишаються тільки вчитель і ти	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
27	F	Чи важко тобі залишатися наодинці з батьками?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
28	C	Чи намагаєшся ти уникнути того, що нагадує тобі про якусь неприємну подію?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
29	C	Чи намагаєшся ти уникати дій, що нагадують тобі про щось неприємне в твоєму минулому (чи докладаєш зусиль для цього)?	Чи робиш ти для цього що-небудь спеціально	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
30	C	Чи намагаєшся ти уникати місць, які нагадують тобі про щось неприємне в твоєму минулому (чи докладаєш зусиль для цього)?	Чи робиш ти для цього що-небудь спеціально	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
31	C	Чи намагаєшся ти уникати спілкування з людьми, які нагадують тобі про щось неприємне в твоєму минулому (чи докладаєш зусиль для цього)?	Чи робиш ти для цього що-небудь спеціально	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
32	C	Чи намагаєшся ти не думати про щось неприємне в твоєму минулому (чи докладаєш зусиль для цього)?	Чи робиш ти для цього що-небудь спеціально	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
33	C	Чи намагаєшся ти уникати розмов, які нагадують тобі про щось неприємне в твоєму минулому (чи докладаєш зусиль для цього)?	Чи робиш ти для цього що-небудь спеціально	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
34	F	Чи стало тобі важче виконувати свої обов'язки (роботу вдома)?	Чи було тобі раніше легше, наприклад, прибирати за собою свої речі, допомагати батькам	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
35	F	Чи потрібно тобі більше часу, ніж раніше, щоб виконати свої обов'язки (роботу вдома)?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
36	F	Чи стало тобі важче дізнаватися нові речі (вчитися)?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2

37	D	Чи змінилася останнім часом твоя пам'ять? Вона стала кращою чи гіршою?	Чи стало тобі важче запам'ятовувати різні речі?	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
38	D	Чи тобі важче зосередитися?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
39	D	Чи стало тобі важче довго сидіти спокійно на одному місці?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
40	C	Чи здається тобі, що в навколишньому світі щось виглядає або звучить по-іншому?	Речі, до яких ти звик, здаються тобі не такими, як раніше	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
41	C	Чи можеш ти себе уявити дорослим, старим?		Ні – 0; не знаю – 1; так – 2
42	C	Чи змінилися останнім часом твої уявлення про майбутнє?	Не так, як раніше	Ні – 0; не знаю – 1; так – 2

Опрацювання результатів

Проводиться підрахунок балів з кожного критерію.

Питання 1-5, 8, 20-40, 42 оцінюються: 2 бали за відповідь «так», 1 бал за відповідь «не знаю» і 0 балів за відповідь «ні».

Питання 6, 7, 9-19 оцінюються: 2 бали за відповідь «так, частіше, ніж один раз за останній місяць», 1 бал за відповідь «так, один раз за останній місяць» і 0 балів за відповідь «ні, ніколи».

Питання 41 оцінюється: 2 бали за відповідь «ні», 1 бал за відповідь «не знаю» і 0 балів за відповідь «так».

- Критерій А – питання: 1; 2; 3; 4; 5.
- Критерій В – питання: 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12; 13; 18.
- Критерій С – питання: 23; 25; 28; 29; 30; 31; 32; 33; 40; 41; 42.
- Критерій D – питання: 14; 15; 16; 17; 20; 21; 22; 37; 38; 39.
- Критерій F – питання: 19; 24; 26; 27; 34; 35; 36.

Загальний індекс посттравматичної реакції оцінюється сумою балів за критеріями В, С, D, F.

ОПИТУВАЛЬНИК ДЛЯ СКРИНІНГУ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ

Джерело: Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад.

URL: [https://www.dec.gov.ua/wp-](https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_121_ukpmd_ptsr.pdf)

[content/uploads/2019/11/2016_121_ukpmd_ptsr.pdf](https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2016_121_ukpmd_ptsr.pdf)

Цей опитувальник входить до уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Реакція на важкий стрес та розлади адаптації. Посттравматичний стресовий розлад».

Інструкція. Будь-ласка, дайте відповідь на наступні запитання. Свій варіант відповіді підкресліть у правій частині бланку.

Дата _____

№	Запитання	Варіанти відповіді
1	Чи уникаєте ви нагадувань про травматичну подію, уникаючи певних місць, людей або діяльності?	Так
		Ні
2	Чи втратили ви інтерес до діяльності, яка колись була важливою або приємною?	Так
		Ні
3	Чи стали ви відчувати себе більш далеким або ізольованим від інших людей?	Так
		Ні
4	Чи втратили ви здатність переживати почуття любові або прихильності до інших людей?	Так
		Ні
5	Чи почали ви думати, що немає ніякого сенсу будувати плани на майбутнє?	Так
		Ні
6	Чи виникли у вас проблеми із засинанням або сном?	Так
		Ні
7	Чи стали ви більш нервовим або дратівливим через звичайний шум чи рух?	Так
		Ні

Опрацювання результатів: 4 і більше позитивні відповіді вказують на ймовірність ПТСР.

КОНТРОЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ (ЛЕС)

Джерело: Карачевський А. Б. Адаптація шкал та опитувальників українською та російською мовами щодо посттравматичного стресового розладу. *Збірник наукових праць співробітників НМАПО імені П. Л. Шупика*. 2016. Вип. 25. С. 607-623. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpsnmapo_2016_25_97

Нижче наведено певні події, що іноді трапляються в нашому житті, завдаючи нам тяжких переживань та стресу.

Для кожної такої події позначте галочкою одну чи дві клітинки в тому ж рядку праворуч, щоб підтвердити, що:

- (а) це сталося особисто з вами;
- (б) ви були свідком того, що це сталося з кимось іншим;
- (в) ви дізналися, що це сталося з вашим близьким родичем чи другом;
- (г) ви стикалися з цим на роботі (наприклад, як санітар, міліціонер, військовик чи співробітник інших підрозділів першої допомоги);
- (д) ви не певні, чи це вас стосується;
- (е) це не стосується вас.

Відповідаючи на запитання переліку, не забувайте розглядати події протягом **усього вашого життя** (дитинства, юності, дорослого періоду).

Подія	Сталос я зі мною	Був свідком	Дізнавс я про це	На роботі	Не певен	Не стосуєтьс я мене
1. Стихійне лихо (повінь, ураган, торнадо, землетрус тощо)						
2. Пожежа чи вибух						
3. Пригода на транспорті (включаючи ДТП, аварію корабля, потяга, літака)						
4. Серйозна аварія на роботі, вдома чи під час відпочинку						
5. Дія отруйної речовини (небезпечні хімікати, випромінювання тощо)						
6. Фізичне насильство (наприклад, на вас напали, завдали удару рукою, якимось предметом, ногою, ляснули,						

побили)						
7. Збройний напад (наприклад, у вас стріляли, поранили ножом тощо, погрожували ножом, пістолетом, вибухівкою)						
8. Сексуальне насильство (згвалтування, спроба згвалтування, примус до здійснення будь-якого виду статевого акту силою чи погрозами завдати шкоди)						
9. Інший небажаний чи неприємний сексуальний досвід						
10. Бойові дії або перебування у зоні війни (як військовослужбовець або цивільна особа)						
11. Полон (наприклад, як наслідок викрадення або захоплення, як заручник чи військовополонений)						
12. Хвороба чи травма з погрозою для життя						
13. Тяжкі страждання						
14. Раптова насильницька смерть (наприклад, убивство або самогубство)						
15. Раптова смерть від нещасного випадку						
16. Серйозні ушкодження чи травма або смерть, заподіяні вами комусь іншому						
17. Будь-яка інша подія чи досвід, що спричинили для вас важкий стрес						

Просимо заповнити частину 2

Контрольний перелік питань для оцінки ПТСР (PCL-5)

Частина 2

А. Якщо ви позначили ту чи іншу клітинку в рядку № 17 частини 1, коротко опишіть подію, яку ви при цьому мали на увазі: _____

Б. Якщо ви пережили більше, ніж одну подію з-поміж наведених у частині 1, подумайте, котру з них ви вважаєте для себе найгіршою, що для цілей даного опитувальника означає ту, яка досі турбує вас найбільше. Якщо ви пережили тільки одну подію з-поміж наведених у частині 1, вважайте її найгіршою.

Просимо відповісти на такі запитання про найгіршу подію (позначте всі варіанти, які стосуються події):

1. Коротко опишіть цю найгіршу подію (що сталося, хто був учасником тощо).

-
2. Як давно це сталося? _____
(просимо дати приблизну оцінку, якщо ви не певні точно).
3. В якій формі ви пережили цю подію?
 – Це сталося безпосередньо зі мною;
 – я був свідком цього;
 – я дізнався, що це сталося з моїм близьким родичем чи другом;
 – я неодноразово стикався з цим на роботі (як медик, поліцейський, військовий, психолог чи співробітник інших підрозділів першої допомоги);
 – інше (просимо описати).
4. Чи була загроза життю?
 – Так, моєму;
 – так, життю іншої особи;
 – ні.
5. Чи був хтось серйозно травмований або загинув?
 – Так, я був(-ла) серйозно травмований(-а);
 – так, інша особа була серйозно травмована або загинула;
 – ні.
6. Чи мало місце при цьому сексуальне насильство?
 – Так;
 – Ні.
7. Якщо подія включала смерть близького родича або друга, чи було це наслідком якогось нещасного випадку, насильства чи природних причин?
 – Нещасного випадку / насильства;
 – природних причин;
 – Не підходить (подія не включала смерть близького родича або друга).
8. Загалом скільки разів ви пережили подібну подію, що була таким або майже таким великим стресом для вас, як і найгірша подія?
 – Тільки одного разу;
 – більше, ніж раз (просимо дати конкретну цифру або оцінку загальної кількості таких випадків)

Просимо заповнити частину 3

Частина 3

Нижче наведено перелік проблем, з якими інколи стикаються люди внаслідок реакції на суттєвий стрес.

Пам'ятаючи про подію, яку ви визначили як найгіршу для себе, прочитайте, будь-ласка, кожний рядок і потім позначте одну з цифр праворуч, щоб показати, наскільки названа в ньому проблема турбувала вас протягом останнього місяця.

За останній місяць, наскільки вас турбували такі речі	Ніскільки	Трохи	Помірно	Сильно	Дуже сильно
1. Спогади про стресову подію повторюються, і є небажані?	0	1	2	3	4
2. Сни про стресову подію тривожать, і є небажані?	0	1	2	3	4
3. Раптом ви відчули або почали діяти так, ніби стресова подія відбувається з вами знову	0	1	2	3	4

(ніби ви «знову там» і переживаєте все наяву)?

4. Ви дуже засмутилися, коли щось нагадало вам про стресову подію?	0	1	2	3	4
5. У вас була сильно виражена фізична реакція, коли щось нагадувало вам стресову подію (наприклад, сильне серцебиття, було важко дихати, ви спітніли)?	0	1	2	3	4
6. Ви уникали спогадів, думок чи почуттів, пов'язаних зі стресовою подією?	0	1	2	3	4
7. Ви уникали зовнішніх нагадувань про стресову подію (наприклад, людей, місць, розмов, дій, предметів, ситуацій)?	0	1	2	3	4
8. Вам було важко пригадати важливі епізоди стресової події?	0	1	2	3	4
9. Ви різко негативно ставилися до себе, інших людей або до світу загалом (наприклад, ви думали: «Я поганий, зі мною щось серйозно не так, нікому не можна вірити, всюди небезпека»)?	0	1	2	3	4
10. Ви звинувачували себе чи когось іншого за те, що сталася стресова подія або за те, що сталося після неї?	0	1	2	3	4
11. У вас були різко негативні почуття – страх, жах, гнів, почуття провини, сором?	0	1	2	3	4
12. Ви втратили інтерес до тих занять, що раніше приносили вам задоволення?	0	1	2	3	4
13. Ви відчували відчуженість, стіну між собою та іншими людьми?	0	1	2	3	4
14. Вам було важко отримувати позитивні емоції (наприклад, радіти за своїх близьких, відчувати до них любов)?	0	1	2	3	4
15. Роздратована поведінка, вибухи гніву, агресивні дії?	0	1	2	3	4
16. Ви свідомо йшли на великий ризик чи робили речі, які могли заподіяти вам шкоду?	0	1	2	3	4
17. У вас був стан «надмірної настороженості», пильності, обережності?	0	1	2	3	4
18. Ви нервово реагували, легко лякалися?	0	1	2	3	4
19. Вам було важко зосередитися?	0	1	2	3	4
20. Вам було важко заснути або залишатися у стані сну?	0	1	2	3	4

Опрацювання результатів

PCL-5 – метод самооцінки. Заповнення опитувальника займає 5-10 хв.

Інтерпретація PCL-5 є справою лікаря або клінічного психолога.

Шкалу надано Національним центром з ПТСР на сайті www.ptsd.va.gov

Підрахунок результатів PCL-5 можна здійснити різними способами.

Підрахунок загальної важкості симптомів (від 0 до 80) можна зробити, склавши результати за всіма 20 пунктами.

Підрахунки важкості груп симптомів за DSM-5 можна отримати, склавши результати для окремої групи – тобто групи В (рядки 1-5), групи С (рядки 6-7), групи D (рядки 8-14) та групи Е (рядки 15-20).

Попередній діагноз ПТСР можна зробити, якщо вважати, що оцінка 2 («Помірно»), або вища, є підтвердженням симптому.

Далі визначаємо, дотримуючись правил діагностики за DSM-5.

Потрібно як мінімум:

- один рядок із групи В (питання 1-5);
- один – із групи С (6-7);
- два рядки з групи D (8-14);
- два з групи Е (15-20).

Попередньої роботи з підтвердження достовірності інформації достатньо для початкових пропозицій щодо визначення значення, після чого починається клінічне відхилення від норми, але ця інформація може змінитися.

Загалом, 38 балів, щоб поставити діагноз ПТСР за PCL-5 є слушним як пропозиція для отримання подальших результатів психометрії.

ШКАЛА ОЦІНКИ ВПЛИВУ ТРАВМІВНОЇ ПОДІЇ (IES-R)

Джерело: Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи.

Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. С. 144. URL:

<https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

Прізвище, ім'я _____
Освіта _____ Сімейний стан _____
Вік _____ Стать: Ч Ж Дата _____

Інструкція. Нижче описані переживання людей, які пережили важкі стресові ситуації. Оцініть, якою мірою ви відчували такі почуття з приводу подібної ситуації, пережитої вами. Для цього виберіть і обведіть кружком цифру, що відповідає тому, як часто ви переживали подібне протягом *останніх семи днів, у тому числі й сьогоднішнього*.

1. Будь-яке нагадування про цю подію (ситуацію) змушує мене знову пережити все, що трапилося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

2. Я не міг(могла) спокійно спати ночами

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

3. Деякі речі змушували мене весь час думати про те, що зі мною сталося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

4. Я відчував(ла) постійне роздратування і гнів

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

5. Я не дозволяв(ла) собі засмучуватися, коли думав(ла) про цю подію або щось нагадувало мені про неї

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

6. Я думав(ла) про те, що трапилося проти своєї волі

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

7. Мені здавалося, що всього того, що сталося зі мною, ніби й не було насправді, або все, що тоді відбувалося, було нереальним

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

8. Я намагався(лася) уникати всього, що могло б мені нагадати про те, що трапилося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

9. Окремі картини того, що сталося раптово виникали в свідомості

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

10. Я був(ла) весь час напруженим(ною) і сильно здригався(лась), якщо щось раптово лякало мене

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

11. Я намагався(лася) не думати про те, що трапилося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

12. Я розумів(ла), що мене і досі буквально переповнюють важкі переживання з приводу того, що трапилося, але нічого не робив(ла), щоб їх уникнути

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

13. Я відчував (а) щось на зразок заціпеніння і всі мої переживання з приводу того, що сталося були наче «паралізовані»

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

14. Я раптом помітив(ла), що дію або відчуваю себе так, ніби все ще перебуваю в тій ситуації

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

15. Мені було важко заснути

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

16. Мене буквально переповнювали нестерпно важкі переживання, пов'язані з тією ситуацією

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

17. Я намагався(лася) витіснити з пам'яті те, що трапилося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

18. Мені було важко зосередити увагу на чому-небудь

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

19. Коли щось нагадувало мені про те, що трапилося, я відчував(ла) неприємні фізичні прояви: пітнів(ла), дихання збивалося, починало нудити, частішав пульс тощо

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

20. Мені снилися важкі сни про те, що зі мною сталося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

21. Я постійно остерігався(лася) і весь час чекав(ла), що трапиться щось погане

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

22. Я намагався(лася) ні з ким не говорити про те, що трапилося

Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
0	1	3	5

Ключі для опрацювання:

- субшкала «вторгнення»: сума балів за пунктами 1, 2, 3, 6, 9, 16, 20;
- субшкала «уникнення»: сума балів за пунктами 5, 7, 8, 11, 12, 13, 17, 22;
- субшкала «фізіологічна збудливість»: сума балів за пунктами 4, 10, 14, 15, 18, 19, 21.

Загальна оцінка реакції на стресову ситуацію визначається за сумою балів усіх субшкал.

№	Реакція на стресову ситуацію (травму)	Сума балів
1	Низька	< 30
2	Помірна	30–50
3	Виражена	> 50

БАТЬКІВСЬКА АНКЕТА ДЛЯ ОЦІНКИ ТРАВМАТИЧНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ ДІТЕЙ

Джерело: Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. С. 185. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

Шановні батьки! Заповнення анкети почніть із визначення виду психологічної травми, яку, можливо, перенесла ваша дитина.

Незалежно від того, чи були в житті вашої дитини травмівні події, перейдіть до заповнення наступної частини анкети. Вона складається з двох таблиць. Перша включає 5 питань, що описують поведінку дитини безпосередньо після травми. Якщо в житті вашої дитини не було травмівних подій, то вам її заповнювати не треба.

Друга таблиця складається з 30 питань і описує поведінку дитини протягом останнього місяця. Навіть якщо ваша дитина не переживала травмівних подій, будь ласка, заповніть цю частину анкети. На кожне твердження виберіть один із трьох варіантів відповіді.

Якщо ви вважаєте, що твердження не відображає поведінку вашої дитини, то поставте галочку навпроти цього твердження в колонці «Ні». Якщо ви сумніваєтеся або не можете точно пригадати, то поставте галочку навпроти цього твердження в колонці «Скоріше так». Якщо ви вважаєте, що твердження точно описує поведінку вашої дитини, то поставте галочку навпроти цього твердження в колонці «Так».

Дякуємо за співпрацю.

П. І. Б. дитини _____

Вік _____ Стать: Ч Ж

Хто заповнював (батько, мати, інший вихователь) _____

Можливо, що ваша дитина пережила якусь подію, що могла травмувати її психіку? Будь ласка, відзначте галочкою кожен з подій (і вік вашої дитини під час кожного випадку) згідно списку, наведеного нижче:

Подія	Вік (років)
Автомобільна катастрофа	
Інша катастрофа (нещасний випадок)	
Пожежа	
Стихійне лихо	
Серйозне фізичне захворювання	
Тривала або повторні госпіталізації	
Фізичне насильство	
Сексуальне домагання або насильство	
Смерть близької людини	
Перебування в зоні військових дій	
Перебування в якості заручника	
Інша травмівна подія (уточніть)	

Будь ласка, опишіть цю подію (наприклад, де це сталося, хто був із вашою дитиною під час події, як часто це відбувалося, як довго тривало, наскільки важкими були наслідки для дитини, чи зверталися ви до фахівців, щоб отримати медичну або психологічну допомогу з цього приводу тощо). Будь ласка, відзначте в наступному списку (поставте хрестики у відповідні стовпчики), наскільки характерні зазначені почуття або поведінка для вашої дитини. Якщо дитина пережила кілька травмівальних випадків, то відповідайте про найважчий із них.

Таблиця 1. Відразу після травми

№	Твердження	Ні	Скоріше так	Так
1	Дитина відчувала жах (дуже сильний страх)			
2	Дитина відчувала огиду			
3	Дитина відчувала себе безпорадною			
4	Дитина була збудженою, гіперактивною, імпульсивною, її було важко контролювати			
5	Поведінка дитини стала відрізнятися від звичайної: вона стала менш організованою, менш осмисленою			

Таблиця 2. Протягом останнього місяця

№ з/п	Твердження	Ні	Скоріше так	Так
1	Дитина розповідає про неприємні спогади про подію			
2	Дитина легко лякається, наприклад, здригається, коли чує несподіваний або гучний звук			
3	Дитина засмучується, коли згадує про подію			
4	Дитина здається «заціпенілою» (ніяких емоцій не помітно)			
5	Дитина уникає дій, які нагадують їй про подію			

6	Дитина здається злою або дратівливою			
7	Дитині важко згадати деталі того, що сталося			
8	У дитини з'явилися проблеми зі сном або засинанням			
9	Здається, що дитина намагається триматися на відстані від інших людей			
10	Дитині важко залишатися наодинці з друзями, однокласниками, вчителями			
11	Дитина робить речі, які були властиві їй в молодшому віці: наприклад, смоче великий палець, проситься спати з батьками, з'явився енурез тощо			
12	Дитина каже, що у неї з'являються такі почуття, ніби подія відбулася знову			
13	Дитина метушлива і не може сидіти спокійно.			
14	Дитина уникає місць, які нагадують їй про те, що трапилося			
15	Дитині важко залишатися наодинці з членами сім'ї			
16	Дитина стала дуже ніяковіти, коли в її присутності обговорюють проблеми статі			
17	Здається, що дитина знаходиться на межі нервового зриву			
18	Здається, що дитина приголомшена або одурманена			
19	Буває, що дитина поводиться так, нібито подія відбулася знову			
20	У дитини проблеми з відчуттям часу. Вона може сплутати час доби, день тижня або переплутати час, коли сталась якась подія			
21	Дитина уникає розмов про те, що трапилося			
22	Дитині сняться погані сни			
23	Дитина скаржиться на погане фізичне самопочуття, коли щось нагадує їй про подію. Наприклад, у неї виникає головний або зубний біль, утруднене дихання тощо			
24	Дитині стало важко справлятися зі звичайною діяльністю (шкільні заняття, робота вдома)			
25	Дитина грається в те, що трапилося (вона розігрує події, малює або вигадує)			
26	Дитина здається загальмованою, їй потрібно більше часу, ніж раніше, на звичайні дії			
27	Дитина говорить про те, що навколишній світ став незвичним. Наприклад, речі стали виглядати або звучати по-іншому			
28	Дитина уникає людей, які нагадують їй про подію			
29	У дитини виникли проблеми з концентрацією уваги			
30	Дитина каже, що не хоче думати про те, що трапилося			

Опрацювання результатів

Проводиться підрахунок балів окремо у кожній зі шкал, а також окремо з питань першої і другої таблиць. Відповіді батьків оцінюються наступним чином:

- 2 бали за відповідь «так»;

- 1 бал за відповідь «Скоріше так»;
- 0 балів за відповідь «ні».

Критерій А (*негайне реагування*) – питання: 1-5 таблиці 1.

Критерій В (*нав'язливе відтворення*) – питання: 1, 3,12,19, 22, 23, 25 таблиці 2.

Критерій С (*уникнення*) – питання: 4, 5, 7, 9, 14, 16, 18, 20, 21, 26, 27, 28,30 таблиці 2.

Критерій D (*збудливість*) – питання: 2,6,8, 13,17, 29 таблиці 2.

Критерій F (*порушення функціонування*) – питання: 10, 11,15, 24 таблиці 2.

Загальний рівень посттравматичних симптомів: питання 1-30 таблиці 2.

БЛАНКОВА МЕТОДИКА СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ДІТЬМИ

Джерело: Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. С. 190. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

Мета методики: допомогти фахівцям, що працюють із дітьми, постраждалими від військового конфлікту, ідентифікувати в дітей симптоми психологічних розладів. Це дає можливість допомогти дитині якомога раніше. Сама людина (вихователь, учитель, соціальний працівник), що працює з дитиною, на основі спостереження не може самостійно визначити наявність посттравматичного стресового розладу. На основі спостережень спеціаліста це може зробити психолог, який пройшов спеціальну підготовку.

Бланкову методику спостереження (наводиться нижче) доцільно розмістити в зошиті, який має бути заведений на кожну постраждалу дитину.

Якщо ви помітили якийсь симптом – ставте крапочку у відповідній клітинці, а потім підраховуєте суму проявів за кожним симптомом.

Бланк спостереження

ПІБ дитини _____
 Школа (гімназія, НВК) № _____ Клас _____
 Вік дитини _____ Період спостереження _____

№ п/п	Симптоми	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота	Всього за тиждень
1	Надмірна настороженість, тривожність							
2	Виразний страх за рідних і близьких (дитина дуже часто, навіть під час уроку просить дозволити зателефонувати батькам)							
3	Виразний страх при появі якогось стимулу, що нагадує про пережиту травму							
4	Занурення в себе, відгородження від однокласників, друзів, розрив раніше важливих контактів: дитина на перерві сидить одна і ні з ким не спілкується							
5	Зацікавлення смертю, нав'язливі запитання, розповіді про смерть і померлих							
6	Крики та істерики							
7	Спалахи гніву, агресія спрямована на однокласників та дорослих							
8	Ігри, малюнки, постійні розповіді що відтворюють травмівні події							
9	Тривога за майбутнє							
10	Тенденція до регресивної поведінки							
11	Проблеми із концентрацією уваги та непосидючість							
12	Скарги на самопочуття, які не підтверджуються аналізами та лікарським обстеженням							
13	Емоційне заціпеніння, відсутність реакцій на страждання інших людей.							

14	Розпорошеність уваги та нездатність концентруватися на роботі							
Всього за день:								

ДИТЯЧИЙ МОДИФІКОВАНИЙ ВАРІАНТ МІСІСПСЬКОЇ ШКАЛИ ОЦІНКИ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ РЕАКЦІЙ

(М. Г. Магомедов)

Джерело: Пророк Н. В., Кондратенко Л. О., Чекстере О. Ю., Манилова Л. М., Царенко Л. Г. Інструментарій посткризової психологічної діагностики. *Соціальний педагог*. Спецвипуск. № 5 (125). Травень 2017. URL: <https://osvitaua.com/shops/newspapers/spg>

П.І.Б. _____

Дата _____ Школа _____ Клас _____

Інструкція. Нижче наводяться твердження, в яких узагальнено різноманітний досвід людей, які пережили важкі екстремальні події та ситуації. Кожне твердження необхідно оцінити за 5-ти бальною шкалою (від 1 до 5 балів):

- 1 – абсолютно невірно;
- 2 – іноді вірно;
- 3 – певною мірою вірно;
- 4 – вірно;
- 5 – абсолютно вірно.

Обведіть обраний вами номер відповіді, що найкраще описує ваші почуття. Якщо у вас виникнуть питання, зверніться до людини, яка проводить опитування, аби вона відповіла на ваші питання.

1	До того, що сталося у мене було більше друзів, ніж зараз	1	2	3	4	5
2	У мене немає почуття провини за все те, що я робив у минулому	1	2	3	4	5
3	Якщо хтось виведе мене з терпіння, то, найімовірніше, я не стримаюся (застосую фізичну силу)	1	2	3	4	5
4	Якщо трапляється щось, що нагадує мені про те, що трапилося, це виводить мене з рівноваги і завдає болю	1	2	3	4	5
5	Люди, які дуже добре мене знають, бояться мене	1	2	3	4	5
6	Я здатний вступати в емоційно-близькі стосунки з іншими людьми	1	2	3	4	5
7	Мені сняться ночами жахи про те, що було	1	2	3	4	5
8	Коли я думаю про певні речі, що робив у минулому, мені просто не хочеться жити	1	2	3	4	5
9	Зовні я виглядаю бездушним	1	2	3	4	5
10	Останнім часом я відчуваю, що хочу накласти на себе руки	1	2	3	4	5
11	Я добре засинаю, нормально сплю і прокидаюся тільки тоді, коли потрібно вставати	1	2	3	4	5
12	Я весь час запитую себе, чому я залишився живий, у той час, як інші загинули	1	2	3	4	5
13	В певних ситуаціях я відчуваю себе так, як ніби я знову повернувся в минуле	1	2	3	4	5
14	Мені часто сняться такі реальні сни, що я прокидаюся в холодному	1	2	3	4	5

	поту і змушую себе більше не спати					
15	Я відчуваю, що більше не можу	1	2	3	4	5
16	Речі, які викликають у інших людей сміх чи сльози, мене не хвилюють	1	2	3	4	5
17	Мене як і раніше радують ті ж речі, що й раніше	1	2	3	4	5
18	Мої фантазії реалістичні і викликають страх	1	2	3	4	5
19	Я виявив, що мені важко вчитися останнім часом	1	2	3	4	5
20	Мені важко зосередитися	1	2	3	4	5
21	Я безпричинно плачу	1	2	3	4	5
22	Мені подобається бути в оточенні інших дітей	1	2	3	4	5
23	Мене лякають мої прагнення і бажання	1	2	3	4	5
24	Я легко засинаю	1	2	3	4	5
25	Від несподіваного шуму я сильно здригаюся	1	2	3	4	5
26	Ніхто, навіть члени моєї сім'ї, не розуміють того, що я відчуваю	1	2	3	4	5
27	Я легка, спокійна, врівноважена людина	1	2	3	4	5
28	Я відчуваю, що про певні речі, що їх я робив у минулому, я ніколи не зможу розповісти кому-небудь, тому що цього нікому не зрозуміти	1	2	3	4	5
29	Я не відчуваю страху або будь-яких незручностей, коли перебуваю в натовпі	1	2	3	4	5
30	Я втрачаю самовладання і вибухаю через дрібниці	1	2	3	4	5
31	Я боюся засинати	1	2	3	4	5
32	Я намагаюся уникати всього того, що могло б нагадати мені про те, що трапилося зі мною	1	2	3	4	5
33	Моя пам'ять як і раніше така ж хороша	1	2	3	4	5
34	Я відчуваю труднощі у виявленні своїх почуттів, навіть щодо близьких людей	1	2	3	4	5
35	Часом я поведжуся або відчуваю себе так, ніби те, що було зі мною в минулому, відбувається знову	1	2	3	4	5
36	Я дуже пильний і насторожений більшість часу	1	2	3	4	5
37	Якщо раптом трапляється щось, що нагадує мені про минуле, мене охоплює така тривога або паніка, що у мене починається сильне серцебиття і перехоплює подих; я весь тремчу і покриваюся потом; у мене паморочиться у голові, з'являються «мурашки». Я майже втрачаю свідомість	1	2	3	4	5
38	Я дуже сумую за загиблими друзями	1	2	3	4	5
39	Я хотів би звільнитися від думок і спогадів про минуле	1	2	3	4	5

Опрацювання й інтерпретація результатів

Результати отримуються шляхом підсумовування балів за двома шкалами.

Сума балів по пунктах за прямою шкалою:

(Σ1): 1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39.

Сума балів по пунктах за зворотною шкалою:

(Σ2): 2, 6, 11, 17, 19, 22, 24, 27, 29, 33.

Загальний бал $\Sigma 1 + \Sigma 2$.

- 105 і більше балів – наявність ПТСР
- від 60 до 105 – є певні ознаки ПТСР
- до 60 балів – норма

МОДИФІКОВАНА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ТРАВМІВНОЇ ПОДІЇ НА ДІТЕЙ (CRIES-8)

Джерело: Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. С. 189. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/430805.pdf>

Цю шкалу не розробляли спеціально для дітей, а модифікували зі шкали оцінювання впливу травмівної події (IES) Мадрі Горовіц (для дорослих) і запропонували після успішного застосування в дослідженнях дітей, які пережили травмівні події. Шкалу застосовують для відстежування основних явищ повторного переживання травматичної події та уникнення цієї події і почуттів, спричинених нею. Розробкою цього інструмента переважно займалися фахівці, що працювали під егідою фундації «Діти та війна», заснованої для сприяння проведенню якісних наукових досліджень впливу війни та катастроф на дітей.

Цю версію призначено для діагностування дітей віком 8 років і старших, які можуть самостійно читати. Вона складається з двох субшкал («Втручання» й «Уникнення»), у кожній із яких чотири пункти для вимірювання. Тому ця шкала і називається «CRIES-8» (Модифікована шкала оцінювання впливу травмівної події для дітей із 8 пунктів).

Шкала передбачає самостійне заповнення, а тому може застосовуватись і в групах. Незважаючи на теоретичну критику використання шкал самостійного заповнення в різних культурах, шкали IES та «CRIES-8» сьогодні широко застосовують (у дослідженнях за участю дітей також). Адже доведено, що фактори «Втручання» та «Збудження» є надійними факторами

Шкали оцінювання впливу травмивної події серед дітей в різних культурах.

Шкалу «CRIES-8» рекомендовано застосовувати як інструмент скринінгу.

Інструкція. Нижче наведено перелік коментарів людей після стресових життєвих подій. Будь ласка, зазначте в кожному пункті, як часто ці коментарі були у вашому випадку протягом семи останніх днів. Якщо цього не було за цей період, відмітьте квадратик «ніколи».

		Ніколи	Рідко	Іноді	Часто
1	Чи думаєте ви про це мимоволі?				
2	Чи намагаєтеся ви стерти це зі своєї пам'яті?				
3	Чи захоплюють вас через це сильні почуття?				
4	Чи уникаєте ви того, що нагадує вам про цю подію (наприклад, місце чи ситуації)?				
5	Чи намагаєтеся ви не говорити про це?				
6	Чи зринають у вашій свідомості картини цього?				
7	Чи наштовхують вас інші речі на думки про це?				
8	Чи намагаєтеся ви не думати про це?				

Шкала «CRIES-8» передбачає самозаповнення, а тому її можна застосовувати у групах.

Опрацювання результатів

Шкала складається із 8 пунктів, що оцінюються за чотирибальною шкалою:

- «ніколи» – 0;
- «рідко» – 1;
- «іноді» – 3;
- «часто» – 5.

Ці пункти групуються у дві субшкали: «Втручання» й «Уникнення».

«Втручання» – сума пунктів 1, 3, 6, 7.

«Уникнення» – сума пунктів 2, 4, 5, 8.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптація дітей (учнів/студентів) до навчально-виховного процесу / наук. ред.: В. Г. Панок; авт. кол. 1 т.: Н. В. Сосновенко, А. І. Тінякова. Вид. 2-е. К. : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. 112 с.
2. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте. М., 1968. 400 с.
3. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: Учебник для ВУЗов. СПб. : Питер, 2006. 351 с.
4. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
5. Гріньова О. М. Дитяча психодіагностика : навч.-метод. посіб. / О. М. Гріньова, Л. А. Терещенко. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.
6. Етичний кодекс психолога. *Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України* / упоряд. Панок В. Г., Цушко І. І., Обухівська А. Г. Київ : Ніка-Центр, 2005. С. 429-435.
7. Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби : метод. рек. / авт.-упор.: В. М. Горленко, Ю. А. Луценко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук ; за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 132 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709623/1/%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%B3.pdf>
8. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. 464 с.
9. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. К.: Академ-видав, 2008. 432 с.
10. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури,

2017. 296 с.

11. Панок В. Г. Прикладна психологія. Теоретичні проблеми : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2017. 188с.

12. Панок В. Г. Психологічна служба : навч. посіб. 2-е вид., стер. Кам'янець-Подільський : Рута, 2013. 328 с.

13. Панок В. Г., Лунченко Н. В. Становлення психологічної служби системи освіти в контекстів суспільних трансформацій в Україні. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди : Психологія*. 2018. Вип. 58. С. 8-24.

14. Положення про психологічну службу у системі освіти України. Офіційний вісник України. 2018. № 63, ст. 2185, код акта 91144/2018. С. 69.

15. Професійна орієнтація : підручник для студентів / Є. В Єгорова., О. М. Ігнатович, В. В. Кобченко, Н. І. Литвинова, І. Б. Марченко, О. Л. Мерзлякова, В. В. Синявський, Г. П. Татаурова-Осика, А. М. Шевенко; за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

16. Психологічна служба : підруч. / В. Г. Панок (наук. ред.), А. Г. Обухівська, В. Д. Острова та ін.. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.

17. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2021. 368 с

18. Словник іншомовних слів / за ред. члена-кор. АН УРСР О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція «Українська радянська енциклопедія», 1974. 776 с.

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ
ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

Упорядники: **Ткачук** Ірина Іванівна, **Пророк** Наталія Василівна,
Лунченко Надія Вікторівна, **Горленко** Валентина Миколаївна, **Острова** Вікторія
Дмитрівна, **Сосновенко** Наталія Василівна

Застосування діагностичних мінімумів в діяльності працівників
психологічної служби

За загальною редакцією
В.Г. Панка

Видання друге,
доповнене і перероблене

Практичний посібник

Для безкоштовного розповсюдження

Обкладинка розроблена з використанням платформи графічного дизайну

Підписано до друку 27.06.2024. Формат 60x84/16

Умовн. друк. арк. 5,8. Об'єм даних 1,1 Мб

Тираж 100 пр. Зам. № 1/06-24

Видавець і виготовлювач:

УНМЦ практичної психології і соціальної роботи,
01032, м. Київ, бульвар Т. Шевченка, 27-а, тел/факс 252-70-11, e-mail: UCAP@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №4537 від 07.05.2013

ISBN: 978-6-17711-846-5

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
ПРОВ. ВІТО-ЛИТОВСЬКИЙ, Б. 98-А,
03045, М. КИЇВ
ТЕЛ./ФАКС: (044) 252-70-11
E-MAIL: UCAP@UKR.NET
WEB-САЙТ: PSYUA.COM.UA**